

WE HAVE A DREAM

OM MOD, MEDMÄNSKLIGHET OCH MÄNNISKANS RÄTTIGHETER

PEDAGOGISKT MATERIAL SOM INGÅR I BOKEN
OCH UTSTÄLLNINGEN WE HAVE A DREAM

ETT INITIATIV AV
ALBERT WIKING & OSCAR EDLUND

FÖRVERKLIGAT MED STÖD AV
CRAFOORDSKA STIFTELSEN

HUR MYCKET STRYK ÄR DU BEREDD ATT TA FÖR DINA OCH ANDRAS RÄTTIGHETER? En del människor är beredda att riskera livet för sina rättigheter och drömmar.

We Have A Dream består av 114 porträtt på aktivister, fredspristagare, artister, författare och politiker som har valt att medverka i We Have A Dream för att inspirera andra att förverkliga sina drömmar och visioner. Okända engagerade ungdomar som Ida Engblom och Abbas Ahmadi står sida vid sida med Nelson Mandela, Malala Yousafzai, Patti Smith, Zara Larsson, Ai Weiwei, Pussy Riot, Richard Branson, Annie Lennox och Dalai lama. Här är alla röster lika mycket värda.

Med FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna som utgångspunkt har vi, i syfte att inspirera till eftertanke och diskussion, sammanställt frågor med koppling till de ämnen som berörs i We Have A Dream: mod, engagemang och mänskliga rättigheter.

Under resans gång har frågor ständigt väckts hos oss, inte minst i samband med våra möten med alla medverkande. På de följande sidorna hittar du tolv ämnesområden. Frågeställningarna är utformade för att uppmuntra till reflektion, att se oss själva i helheten och inse att det vi gör spelar roll. Något facit finns inte här. Tänk efter vad du själv anser, ta reda på fakta och diskutera frågorna med dina klasskamrater. Här finns stoff till allt från någon timmes gruppdiskussion till mer ambitiösa projektarbeten. Tips! Fundera över frågorna nedan och skriv en egen text om vad du drömmer om, vill förändra och förbättra. Och viktigast av allt, fundera över hur det kan bli verklighet.

Du som håller i detta material har större förmåga att förändra än vad du tror. Det behöver inte vara stort. Du behöver inte förändra världen. Alla kan inte göra allt, men tillsammans kan vi göra mycket.

Förändringen börjar med en dröm!
Albert Wiking & Oscar Edlund

Innehållsförteckning

Jämställdhet	4	Korruption	10
Yttrandefrihet och Transparens	5	Rasism och diskriminering	11
Medmänsklighet och mod	6	Väld	12
Barns rättigheter	7	HBTLQ-rättigheter	13
Religion	8	Miljö	14
Makt och Ledarskap	9	Ekonomi	15

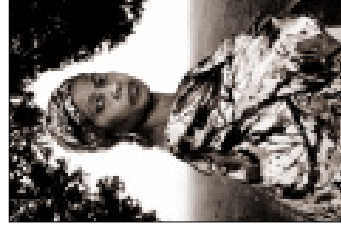
<i>Zineb el Razhoui</i>	20	<i>Nadezhda Tolokonnikova</i>	72
<i>Richard Branson</i>	22	<i>Phymean Noun</i>	76
<i>Zara Larsson</i>	26	<i>Fatima Naza</i>	80
<i>Dalai lama</i>	30	<i>Jason Diakité</i>	84
<i>Maryam al-Khawaja</i>	32	<i>Nadia Murad</i>	86
<i>Gunhild Stordalen</i>	34	<i>Paul Rusesabagina</i>	88
<i>Kimmie Weeks</i>	38	<i>Huang Ming</i>	92
<i>Samuel Opio</i>	42	<i>Muhammad Yunus</i>	94
<i>Roberto Saviano</i>	44	<i>Vigdís Finnbogadóttir</i>	96
<i>Phumzile Mlambo-Ngucka</i>	48	<i>Amos Oz</i>	98
<i>Anders Sunna</i>	50	<i>Gloria Ray Karimark</i>	100
<i>Ida Engblom</i>	54	<i>Maja Lundqvist</i>	102
<i>Malala Yousafzai</i>	56	<i>Shorna Shahida Akter</i>	104
<i>Abbas Ahmadi</i>	60	<i>Tutu Alicante</i>	106
<i>Ruby Rose</i>	64	<i>Urmila Chaudhary</i>	108
<i>Daniel Domscheit-Berg</i>	68		

I detta skolmaterial har vi valt ut följande personer från de 114 som medverkar i boken och utställningen We Have a Dream.

1. Vad är jämställdhet enligt dig? Varför är det viktigt med jämställdhet? Motivera dina svar.
2. Hur ser fördelningen ut mellan könen i din omgivning: i ditt hem, i din skola, på din arbetsplats, i din regering? Är det något som du tycker bör förändras? Vad och hur då? Vad kan du göra?
3. I FN:s regelverk om mänskliga rättigheter finns bland annat en särskild konvention och resolution som säkerställer kvinnors rättigheter. Varför tror du att dessa är nödvändiga, och varför finns inte något liknande som särskilt säkerställer mäns rättigheter?
4. Finns det några omständigheter där kvinnor och män inte bör behandlas lika, där kvinnor och män inte bör ha samma rättigheter eller samma möjligheter att utöva makt? Motivera dina svar.
5. I flera länder i världen nedprioriteras flickors möjlighet att gå i skolan. I vissa länder förekommer bestraffning av flickor och kvinnor om de inte klär sig på ett särskilt sätt eller om de umgås med män de inte är gifta med. I andra länder blir flickor och kvinnor skuldbelagda och bestraffade om de utsätts för sexuella övergrepp. I krig används inte sällan våldtäkt mot kvinnor som ett vapen. Varför tror du det är så och hur tycker du att man ska gå till väga för att flickors och kvinnors rättigheter ska iaktas och respekteras i hela världen?
6. Vilka förebilder har du inom den historiska och nutida kampen för jämställdhet? Vad betyder dessa för dig?
7. Vilka länder brukar rankas högst respektive lägst när jämställdheten i världens länder jämförs? Fundera över skillnaderna mellan länderna och ta reda på den historiska bakgrunden till att det har blivit så i respektive land. Vad tror du behöver göras för att de länder som rankas lägst ska uppnå ökad jämställdhet?
8. Zara Larsson (s. 26) och Phumzile Mlambo Ngučka (s. 48) är två personer som har anknytning till jämställdhet. Ta reda på mer om någon av dem och fundera över vad du tror det skulle innebära om alla världens kvinnor och flickor fick större makt över sina liv. Hur kan du agera för att skapa mer jämställdhet i din omgivning och bli en förebild för andra inom jämställdhet?

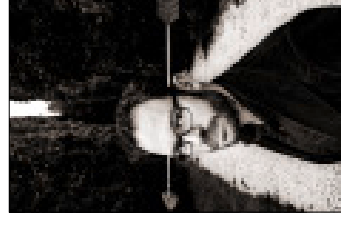

ZARA LARSSON

PHUMZILE
MLAMBO-NGCUKA

1. Fundera över staters öppenhet och människors yttrandefrihet. Vilka tror du är vinnare respektive förlorare i ett samhälle där människor kan uttrycka sig fritt och där det råder öppenhet och god insyn i statens arbete och beslut?
2. Vad finns det för internationella konventioner som garanterar rätten till yttrandefrihet och rätten till insyn i den offentliga förvaltningen? Varför tror du att vissa länder inte lever upp till dessa rättigheter i lika hög grad som andra? Jämför exempelvis Sverige, Eritrea, USA, Ryssland och Indien.
3. I flera länder i världen fängslas, torteras och dödas journalister som i press- och yttrandefrihetens tjänst rapporterar om missförhållanden och orättvisor. Varför tror du att journalister har blivit levande pricktavlor och hur tror du att man kan förebygga och bekämpa detta?
4. Precis som människor har hemligheter, har regeringar och myndigheter det. Vad tror du de vill skydda och vilken typ av information tycker du måste hållas hemlig för medborgare och omvärlden?
5. Vad är en visselblåsare? Kan du ge något exempel på fakta som har avslöjats tack vare att en visselblåsare trotsade tystnadsregler och berättade om dem?
6. Tycker du att det bör finnas gränser för vad som får skrivas i tidningar, sägas i tv och radio och spridas i sociala medier? I så fall vilka och varför?
7. Kan yttrandefrihet på något sätt missbrukas eller tycker du att man ska få säga, uttrycka eller skämta om vad man vill? Motivera dina svar.
8. Daniel Domscheit-Berg (s. 68) och Zineb El Rhazoui (s. 20) är två personer som har anknytning till frågan om transparens, yttrandefrihet och journalistikens villkor. På vilket sätt? Ta reda på mer om någon av dem och fundera över vad du tror skulle krävas för att det ska bli enklare och säkrare att sprida och tillgå viktig information.

DANIEL
DOMSCHEIT-BERG

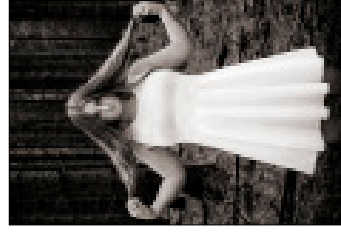
ZINEB EL RHAZOUÏ

MEDMÄNSKLIGHET & MOD

1. Som människa har du rättigheter, men har du som medmänniska några skyldigheter? I så fall vilka och varför?
2. Vad är mod enligt dig? Anser du att du är modig? Vad är det som får vissa att våga stå upp för sina eller andras principer och rättigheter även om det innebär en personlig risk?
3. Vad är civilkurage och har du någon gång upplevt det?
4. Hur tycker du att du som medmänniska bör agera om någon i din närhet skulle bli utsatt för våld, övergrepp, rasism eller diskriminering? Hur hade du velat att andra skulle agera om du var den utsatta?
5. Tycker du det borde vara en lagradgad skyldighet att agera om någon utsätts för brott eller övergrepp? Motivera ditt svar.
6. Finns det något du skulle våga riskera din frihet för?
7. Har du någon förebild när det gäller mod att stå upp för viktiga principer? Det kan vara någon i din närhet eller ute i världen.
8. Paul Rusesabagina (s. 94), Ida Engblom (s. 54), Maja Lundqvist (s. 102), Abbas Ahmadi (s. 60) och Urmila Chaudhary (s. 108) är fem personer som har visat mod och medmänsklighet. På vilket sätt? Ta reda på mer om någon av dem och fundera över vad du tror har fått dem att gå sin egen väg eller vågat stå upp för sig själv eller andra?

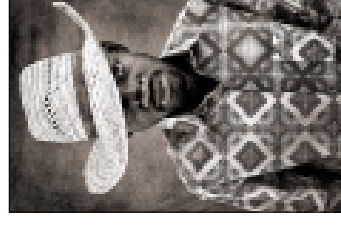
PAUL RUSESABAGINA

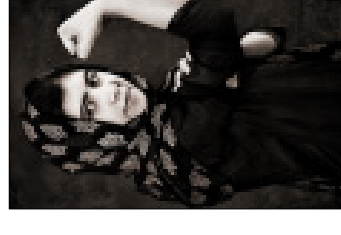
IDA ENGBLOM

BARNS RÄTTIGHETER

1. Vad är ett barn enligt dig? Vad är ett barn enligt FN:s barnkonvention?
2. Vilka rättigheter tycker du är viktiga för barn? Varför har barn särskilda rättigheter, är det inte tillräckligt att ge barn samma rättigheter som vuxna?
3. Läs barnkonventionen och fundera kring grundprinciperna. Läs exempelvis artikel 2 om rätten att inte bli diskriminerad, artikel 3 om principen om barnets bästa, artikel 6 om rätten till liv, överlevnad och utveckling samt artikel 12 om rätten till delaktighet. Vem tycker du bär ansvaret för att dessa rättigheter efterlevs? Har du själv något ansvar?
4. Hur tror du att möjligheterna att skyddas av barnkonventionens principer påverkas av var på jorden ett barn föds? Fundera exempelvis över barns tillgång till hälso- och sjukvård, rent vatten och sanitet, möjlighet till utbildning, skydd från våld, övergrepp och från att delta i väpnade konflikter samt möjlighet att själva bestämma över sin kropp, sitt liv och vem man ska gifta sig med.
5. Kan du komma på några principer som är särskilt angelägna för barn som lever i Sverige? Finns det några rättigheter som är särskilt viktiga för flickor respektive pojkar? Vilka och varför?
6. Vilka länder är det bäst respektive sämst att vara barn i? Vilka är orsakerna till att det skiljer sig så mycket mellan olika länder, tror du?
7. Majoriteten av världens länder har skrivit under och förbundit sig att följa barnkonventionen, men långt ifrån alla har lyckats förankra och realisera regelverket. Varför kan det finnas skillnader mellan hur konventionen får genomslag i länder som Sverige, USA, Pakistan och Liberia?
8. Kimmie Weeks (s. 38), Malala Yousafzai (s. 56) och Shorna Shahida Akter (s. 104) är tre personer som har anknytning till frågan om barns rättigheter. Ta reda på mer om någon av dem och fundera över hur du kan agera för att göra din omgivning, Sverige eller världen till en tryggare och säkrare plats för barn. Hur skulle du exempelvis agera om du visste att ett barn i din närhet för illa, blev utnyttjat, blev mobbat eller skulle giftas bort mot sin vilja? Hur tycker du att man som medmänniska bör agera och hur hade du velat att andra skulle agera om du var det utsatta barnet?

KIMMIE WEEKS

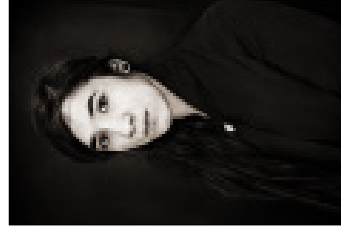

MALALA YOUSAFZAI

1. Vad är religion egentligen och varför finns religion? Vad är religion för dig?
2. Hur tror du att en värld utan religion skulle se ut? Fundera över hur makten, lagarna, historien, normerna, traditionerna och kulturen i Sverige skulle ha sett ut om religion inte existerade.
3. Vilka internationella konventioner garanterar allas rätt till tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet?
4. I vilken mån tycker du att religiösa bud ska få påverka lagstiftningen i ett land? Kan religion på något sätt stå i konflikt med mänskliga fri- och rättigheter? Motivera ditt svar.
5. Kan religion på något sätt missbrukas? I så fall hur och i vilket syfte?
6. Anser du att man ska få skämta fritt om religion? Varför tror du att det kan vara känsligt?
7. Nämn några länder där religionen har en särskilt stark roll, exempelvis där religionen har en reglerad makt över lagstiftningen eller har ett mer informellt inflytande. Nämn några länder som är sekulariserade, det vill säga där religionen anses vara en privatsak utan inverkan på det politiska livet. Jämför länderna och ta reda på vad den historiska bakgrunden är till att det har blivit så i respektive land?
8. Amos Oz (s. 98) och Nadia Murad (s. 86) är två personer som har anknytning till religionsfrågor. På vilket sätt? Ta reda på mer om någon av dem.

AMOS OZ

NADIA MURAD

1. Fundera över vad begreppet makt innebär. Vem har, vem saknar och vem bör ha makt, enligt dig?
2. Vad har du makt över? Vad har du inte makt över? Varför är det så?
3. Hur är makten fördelad i Sverige och i omvärlden? Varför är makten fördelad som den är? Hur tror du att makten kan fördelas mer jämlikt och rättvist på lokal och global nivå? Hur kan du påverka makten och maktfördelningen i ditt land?
4. Varför tror du att världens ledare och makthavare inte lyckas se till att de grundläggande behoven tillgodoses i varje land, att de globala miljömålen uppnås och att FN:s deklaration om mänskliga rättigheter efterlevs?
5. Hur tycker du att FN gör sitt jobb som världsorganisation? Vilka för- och nackdelar ser du med organisationen? Hur ser maktbalansen mellan olika länder ut i FN? Vilka befogenheter tycker du att världsorganisationen bör ha?
6. Hur kan du påverka och göra världen till en bättre plats?
7. Fundera över vilken värld du vill leva i och vilken typ av ledare du skulle vilja se fler av i världen. Vad tror du krävs för att din drömvärld ska bli verklighet? Vad kan du själv göra?
8. Richard Branson (s. 22) och Vigdis Finnbogadóttir (s. 96) är två personer som har anknytning till ledarskap. På vilket sätt? Ta reda på mer om någon av dem och fundera över vad som karaktäriserar de ledare som styr vår värld idag. Hur och varför har just de blivit ledare, tror du? Vilka egenskaper tycker du krävs för att vara en bra ledare? Är du eller kan du själv bli en bra ledare?

RICHARD BRANSON

VIGDIS FINNBOGADOTTIR

KORRUPTION

1. Vad är korruption och var går gränsen för korruption?
2. Har du någon gång upplevt korruption? Skulle du kunna betala en muta för att uppnå något?
3. Varför förekommer korruption och vad är de största problemen med det, tror du?
4. Vad finns det för internationella konventioner som har syftet att bekämpa korruption i olika länder?
5. Jämför världens mest respektive minst korrupta länder och fundera över orsakerna till varför dessa länder fungerar som de gör. Vad gör att vissa är mer korrupta än andra och hur tror du att man bäst förhindrar och sätter stopp för korruption?
6. Tycker du att Sverige ska handla med eller ge bistånd till korrupta regimer? Motivera ditt svar.
7. Har du någon förebild när det gäller kampen mot korruption?
8. Tutu Alicante (s. 106) och Roberto Saviano (s. 44) är två personer som har anknäring till bekämpning av korruption. På vilket sätt? Ta reda på mer om någon av dem och fundera på vad du själv kan göra för att förhindra korruption.

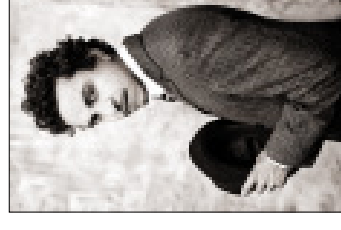
TUTU ALICANTE

ROBERTO SAVIANO

RASISM & DISKRIMINERING

1. Vad är rasism? I vilka former kan rasdiskriminering ta sig uttryck i samhället, exempelvis i skolan, på jobbet, inom kulturen, politiken och rättsväsendet eller i medierna och på nätet?
2. Vilka tror du är de grundläggande orsakerna till uppkomsten av rasism, främlingsfientlighet och fördomar? Hur länge tror du att rasism har funnits och varför tror du att den fortfarande existerar?
3. Vad finns det för nationella regelverk och internationella konventioner som syftar till att skydda människor från att diskrimineras eller hindras från att utnyttja sina rättigheter på grund av hudfärg, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionshinder, ålder, sexuell läggning, kön eller könsöverskridande identitet och uttryck?
4. Har du fördomar mot någon? Om ja, fundera över orsakerna till att du har det. Tror du att någon har fördomar mot dig? Om ja, fundera över orsakerna till det.
5. Har du någon gång blivit utsatt för rasism, diskriminering eller fördomar? Om ja, hur bemötte du, dina medmänniskor eller samhället det? Varför tror du att den eller de som utsatte dig för kränkning agerade så och vad tror du behövs för att den eller de inte ska utsätta någon för rasism eller diskriminering igen?
6. Hur reagerar du om du ser eller hör någon uttrycka sig eller agera rasistiskt, fördomsfullt eller diskriminerande mot en person eller grupp? Vilket ansvar har du att markera mot det? Hur skulle du vilja att andra agerade om du var den utsatta?
7. Har Sverige någon minoritets- eller ursprungsbefolkning? Ta reda på mer om dem, hur de behandlas och hur deras rättigheter respekteras. Behövs det insatser för att säkerställa deras behov och rättigheter? Vilka i så fall, och vem har ansvaret för dessa insatser?
8. Jason Diakité (s. 84), Fatima Naza (s. 80), Gloria Ray Karlmark (s. 100) och Anders Sunna (s. 50) är fyra personer som har anknytning till rasism och diskriminering. På vilket sätt? Ta reda på mer om någon av dem och fundera på hur vi bäst kan förbygga och bekämpa förekomsten av rasism och diskriminering på lokal och global nivå. Vad kan du göra för att inspirera andra att verka för ett samhälle utan rasism och diskriminering?

JASON DIAKITÉ

FATIMA NAZA

1. Vad anser du om våld respektive ickevåld som politisk kampmetod? Motivera dina svar och ge exempel på när respektive metod har använts.
2. Finns det situationer där våld eller väpnad kamp är berättigad enligt dig?
3. Vem får enligt lag lov att utöva våld? I vilka situationer? Vem tycker du bör ha lov att utöva våld? I vilka situationer?
4. Hur uppstår våld och ett samhälle präglad av våld? Både i hemmet och i det offentliga rummet.
5. Ta reda på exempel där väpnad kamp respektive ickevåldskamp har haft framgångar. Vad tror du har mest framgång på kort och lång sikt?
6. Kan man lösa konflikter och skapa fred med krig, vapen och våld som metod? Motivera ditt svar.
7. FN har flera gånger skickat fredsbevarande styrkor till krigshärdar. Hur har världssituationen lyckats i sin strävan att förhindra våld? Kan du hitta ett gott och ett dåligt exempel?
8. Maryam al-Khawaja (s. 32) och Dalai lama (s. 30) är två personer som har anknäring till frågor om våld och ickevåld i politik. På vilket sätt? Ta reda på mer om någon av dem.

MARYAM AL-KHAWAJA

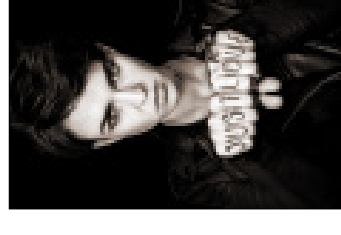

DALAI LAMA

1. Vad finns det för internationella konventioner som uttryckligen garanterar allas lika värde oavsett sexuell läggning, könsidentitet eller könsuttryck?
2. Om någon närstående till dig, exempelvis en förälder, ett syskon, ett barn eller en vän, skulle komma ut som HBTQI-person, hur skulle du då bemöta denna person? Hur skulle du själv vilja bli bemött?
3. Vad är kärlek enligt dig? Kan den på något sätt vara kontroversiell?
4. I flera länder i världen saknar samkönade par rätten att gifta sig. I vissa länder är samkönade relationer kriminaliserade och i andra länder straffas till exempel homosexualitet med döden. Vem bör, enligt dig, få bestämma över vem du får älska, ha en relation med eller gifta dig med? Finns det någon punkt på vilken du anser att samkönade relationer inte ska likställas med andra? Varför i så fall?
5. Vem bestämmer vilket kön du tillhör eller identifierar dig med? Tycker du att du har rätt att ha synpunkter på andra människors sexualitet och identitet?
6. Vilken roll spelar det kön du tillhör och det kön du blir kär i?
7. Jämför HBTQI-personers rättigheter i några olika länder, exempelvis Sverige, Indien, Australien och Uganda. Vilka tror du är orsakerna till att synen och lagarna ser så olika ut i de olika länderna?
8. Samuel Opiio (s. 42) och Ruby Rose (s. 64) är två personer som har anknäring till och kämpar för HBTQI-rättigheter. På vilket sätt? Ta reda på mer om någon av dem och fundera på vad du som medmänniska kan göra för att andra HBTQI-personer i framtiden inte ska uppleva liknande motgångar och förtryck.

SAMUEL OPIO

RUBY ROSE

1. Forskare runt om i världen beskriver ofta klimatförändringarna som en av vår tids största utmaningar. Trots detta har världens politiker och makthavare sällan miljöfrågorna prioriterade på sina politiska agendor och världens länder har ofta svårt att enas kring gemensamma miljömål och lagar. Varför tror du att det är så?
2. Vilka tror du är de största orsakerna till miljöförstöringar och klimatförändringar? Hur har du märkt av dem?
3. Vilka miljöproblem tycker du är de allvarligaste och vad tror du krävs för att vi ska kunna bekämpa dessa?
4. Vem tror du lider och påverkas mest av klimatförändringarna? Varför och på vilket sätt?
5. Att verka för en hållbar utveckling och uppfylla miljömålen är en förutsättning för fattigdomsbekämpning, livsmedelstrygghet, rent vatten, hållbart nyttjande av naturresurser och ekosystem, mänsklig säkerhet, jämställdhet, hälsa och ekonomisk tillväxt. Vems är ansvaret för att miljömålen följs och uppnås på lokal och global nivå, tycker du?
6. Årminstone åtta av FN:s sjutton globala mål som antogs 2015 berör miljön. Läs om dem och fundera över vad du gör för att bidra till en renare och grönare planet. Hur verkar du, din omgivning och Sverige för en hållbar utveckling? Hur kan du påverka andra att leva mer hållbart?
7. Fundera över hur mycket du har rest, vad du har handlat, vad du har ätit och vad du har slängt i papperskorgen under den senaste veckan. Hur tror du att miljön har påverkats av dina handlingar? Kan du komma på några sätt att göra din vardag mer miljömässigt hållbar?
8. Huang Ming (s. 92) och Gunhild Stordalen (s. 34) är två personer som har anknutning till kampen för miljön. På vilket sätt? Ta reda på mer om någon av dem.

HUANG MING

GUNHILD STORDALEN

1. Vad är fattigdom? Hur skulle du definiera det och hur mäter man det?
2. Vilka tror du är de största orsakerna till att fattigdom är så utbredd i världen? Jämför världens fattigaste respektive rikaste länder och fundera över skillnaderna mellan länderna exempelvis historiskt, geografiskt, politiskt, teknologiskt, klimatmässigt och utbildningsmässigt.
3. Vad gör IMF, Världsbanken och EU för att bistå fattiga länder och utjämna globala ekonomiska skillnader?
4. Vilka för- och nackdelar kan du se med att ge bistånd till utvecklingsländer? Vad tror du är det bästa sättet att ge och använda bistånd och hur skulle dina idéer kunna förverkligas?
5. På vilket sätt kan ämnet ekonomi vara viktigt i kampen för mänskliga rättigheter, tror du?
6. Vad tror du behövs för att bekämpa fattigdomen i världen? Vilket ansvar tycker du att världens länder, organisationer, företag och privatpersoner har för att minska fattigdomen? Vad kan du själv göra?
7. Ett av de sjutton globala mål för en hållbar utveckling som FN antog 2015 är att säkerställa hållbara konsumtions- och produktionsmönster. Fundera över vad detta kan betyda, och hur du tycker att man bör gå till väga i de rika respektive fattiga länderna för att uppnå dessa mål.
8. Muhammad Yunus (s. 94) och Phymean Noun (s. 76) är två personer som har anknutning till frågan om ekonomins roll i kampen för mänskliga rättigheter. På vilket sätt? Ta reda på mer om någon av dem.

MUHAMMAD YUNUS

PHYMEAN NOUN

My inspiration are men and women who have emerged throughout the globe, and who have chosen the world as the theatre of their operations and who fight socio-economic conditions which do not help towards the advancement of humanity wherever that occurs. Men and women who fight the suppression of the human voice, who fight disease, illiteracy, ignorance, poverty and hunger. Some are known, others are not. Those are the people who have inspired me.

NELSON MANDELA

Jag tillbringade en sommar med att läsa om mod och tog reda på allt jag kunde om modiga människor som betraktas som hjältar, förebilder eller idoler. Sådana som vågat gå en egen väg, utföra modiga handlingar eller varit starka ledare. Det som förenade dessa mer eller mindre kända personer var framför allt att de hade en klar bild av vad som är rätt och fel, ett slags inre moralisk kompass. Dessutom vägleddes de av en vision eller dröm om framtiden. Att vara modig, framkom det tydligt, kommer inte från frånvaron av rädsla utan från att övervinna den utifrån en övertygelse.

Jag glömmde aldrig mötet med den unga begåvade flickan – bäst i klassen, berättade pappan – som hållits fången och våldtagits av rebeller i ett krigsdrabbat land. Nu hade ljuset i hennes ögon stocknat. Hon hängde med huvudet och det var först när vi sa att det som hänt inte var hennes fel utan förövarnas, som hon tittade på oss. Ett stråk av vrede, en beslut-samhet och viljan att leva skulle hjälpa henne att gå vidare och våga drömma om ett liv i värdighet. I min roll som FN-representant fick jag förtroendet att bära hennes erfarenhet och röst med mig till FN:s säkerhetsråd.

Vi lever i en svår tid. Men det är vi, världens folk, som har ansvaret. Inget förutbestämt öde, ingen okänd kraft bestämmer över oss. Vi vet tillräckligt för att handla mot varandra och mot världen på ett besinningsfullt sätt och det gör vi bäst genom att hålla drömmen om en fredlig och rättvis värld levande, och genom att arbeta modigt och hårt för att förverkliga den!

Beväpnade endast med en vanlig hotmailadress och en enkel kamera, utan någon organisation i ryggen, har Albert Wiking och Oscar Edlund samlat röster från hela världen. Röster som berättar om engagemang mot orättvisor och att det faktiskt är möjligt att göra skillnad. För mig är det viktigt att medverka i We Have A Dream. Det här initiativet visar att det som enskilda människor gör faktiskt spelar stor roll.

Sveriges utrikesminister Margot Wallström

Vi föds i olika länder, med olika förutsättningar. Människor tvingas fly från krig, svält och torka. Länder stänger sina gränser och presidenter bygger murar. Somliga lever ett liv i överflöd, andra lever nära naturen under knappa förhållanden. Vissa riskerar livet för att få gå i skolan, andra tar rätten till utbildning för given.

We Have A Dream handlar om människor som inte låtit sig besegras och som har visat att ingenting är omöjligt. Här står okända ungdomar sida vid sida med Nobelpristagare, aktivister och entreprenörer.

Malala Yousafzai sköts i huvudet för att hon kämpade för flickors rätt till utbildning i Pakistan. För Ida Engblom i Sverige blev skolgången en mardröm fylld av mobbning och rädsla. Malala fick Nobels fredspris för sin kamp. Ida brinner för att hjälpa både de som mobbas och de som mobbar. Ida och Malala har båda en dröm och är beredda att stå upp för sin övertygelse.

We Have A Dream är ingen berättelse om helgon eller superhjältar, här är ingen ofelbar. Det enda som skiljer människorna i den här boken från vem som helst är att de en gång lämnat sin trygghetszon, gått mot strömmen, trotsat sina rädslor och bestämt sig för att skapa förändring. Deras berättelser är gripande och tänkvärda och deras röster representerar en jordnära bild av livets mörka och ljusa sidor.

I projektet har vi mött eldsjälar från hela världen, unga och gamla, rika och fattiga, och deras röster är alla lika mycket värda.

Vår vision är att inspirera och omsätta vilja, hopp och drömmar till handling. Det som började som en dröm har tagit oss från vår hemstad Lund i södra Sverige ända till FN-skrapans trettiotonde våning i New York. Ett oändligt tack till alla ni som medverkat i We Have A Dream och gett oss förtroendet att förvalta era röster, idéer och drömmar. Det är ni som gjort denna bok och utställning möjlig. Boken är tillägnad alla som vågar omvandla sina drömmar till handling.

Initiativtagarna Albert Wiking & Oscar Edlund

ZINEB EL RHAZOUÏ

JOURNALIST

”Jag tänker inte låta terrorister bestämma mina spelregler.”

Klockan var över halv tolv och onsdagsmötet i full gång, när två svartklädda män stormade in på redaktionen. ”Var är Charb? Var är Charb?” skrek de och höjde sina vapen. I nästa ögonblick fick de syn på chefredaktören Stéphane Charbonnier och sköt honom i huvudet. Därpå riktade de sina automatkarbiner mot tidskriften *Charlie Hebdo*s övriga redaktionsmedlemmar. Medan de dödade journalister ropade de deras namn, ett i taget: Georges Wolinski, Bernard Verlhac, Jean Cabut, Bernard Maris, Elsa Cayat, Philippe Honoré ... Ett namn till hade de två mördarna velat ropa: Zineb El Rhazouï. Satirmagasinets marockanska kolumnist befann sig i Casablanca den här onsdagen. ”Jag kommer nästa vecka”, mejlade hon till Stéphane Charbonnier strax före redaktionsmötet. Det var den 7 januari 2015. När bröderna Chérif och Saïd Kouachi efter tio minuter lämnade tidningshuset vid Rue Nicolas-Appert i Paris hade de mördat tolv människor och skadat ytterligare elva. ”Gud är större!” skrek de när de gick. ”Jag är Charlie Hebdo”, svarade människor över hela Europa.

Dagen efter attacken fick jag ett meddelande skrivet på klassisk arabiska. ’Du överlevde och slapp undan när dina ateistiska bröder dödades, eftersom du var på semester i Marocko. Vi svär att vi inte kommer att sluta ögonen förrän vi har skilt ditt huvud från kroppen.’ Meddelandet var från IS. De följande dagarna skulle det komma fler i samma stil. ’Hitra Zineb El Rhazouï och döda henne’, stod det i en tweet som delades 7 500 gånger på en vecka. Sedan dess lever jag under polisskydd.

Jag växte upp i en vanlig medelklassfamilj i Casablanca, med en marockansk far och en fransk mor. När jag hade kommit upp i tonåren insåg jag att jag inte hade samma rättigheter som killarna. Det var så jag uppträdde feminismen – och sekularismen, för jag blev alltmer övertygad om att de mänskliga lagarna är bättre än de gudomliga. Det var journalistiken som på allvar gjorde mig politiskt medveten. Tillsammans med min väninna Betty bildade jag 2009 en organisation som vi kallade Maly. ’Vad är det för fel på mig?’ betyder det på marockansk arabiska. Maly var en alternativ rörelse för individens frihet. Vår första protestaktion var att ordna en offentlig picknick under fastemånaden Ramadan.

I september 2009 utfärdade de religiösa myndigheterna i Marocko en fatwa mot mig. Under de närmaste två åren greps jag av polisen tre gånger. Det blev aldrig någon rättegång och jag hamnade aldrig i fängelse, men jag utsattes för långa förhör, kände mig ständigt hotad och vågade till slut inte gå ut på kvällarna. När arabiska våren nådde Marocko 2011 var jag med och grundade 20 februari-rörelsen. Vi fick tusentals människor att demonstrera varje vecka i mer än sextio städer, men regimen slog hårt tillbaka. Till slut insåg jag att min framtid handlade om att sitta i fängelse eller lämna landet.

Jag befann mig i Paris och arabiska våren var fortfarande inte slut när en journalist på *Charlie Hebdo* bad att få intervjuva mig om läget i Marocko. Efter flera timmars samtal sa han att jag måste få träffa resten av redaktionen. Jag åt lunch med chefredaktören Charb, som frågade om jag ville börja skriva för *Charlie Hebdo* och komma på onsdagsmötena. Jag var arbetslös och tidningen var fattig, men en av tecknarna erbjöd sig att gå ner i lön för att de skulle kunna anställa mig. Jag tänker inte låta terrorister bestämma mina spelregler. De begick ett fruktansvärt brott, men det är ett tecken på att *Charlie Hebdo* hade hävdats något oerhört viktigt: rätten att yttra sin mening.

Zineb El Rhazouï, Marocko/Frankrike, f. 1982. Journalist, aktivist och kolumnist på den franska satirtidningen *Charlie Hebdo* från 2011. Undkom terroristattacken på tidningen den 7 januari 2015 då hon befann sig utomlands. Har efter attacken verkat för det fria ordet. Lever under ständigt dödsshot.

RICHARD BRANSON

ENTREPRENÖR & FÖRETAGSLEDARE

”Lyssna Saddam, om du avgår och bosätter dig i Libyen kommer ditt liv, ditt folk och ditt land att skonas.”

”Nu måste du ge Ricky ett kok stryk”, sa fru Branson till sin man, som tog pojken med sig till arbetsrummet och stängde dörren. Advokat Branson log lugnande mot sin son. ”Se nu till att du gråter på ett övertygande sätt”, sa han och slog ihop händerna så det klatschade. Kanske anade Richard Branson då att det finns något som kallas mänskliga rättigheter. ”Ut ur bilen Ricky”, sa hans mamma en annan gång. ”De sista kilometrerna får du hitta hem själv.” Han var fyra år gammal och kanske var det där, ensam på Surreys fält och hedar, som den blivande entreprenören och miljardären Richard Branson lärde sig att allt går att fixa. Nästan allt.

Alla ville bli av med Saddam Hussein, men det var inte alla som tyckte att det var en bra idé att invadera Irak, döda hundratusentals människor och ställa till med kaos i Mellanöstern för att uppnå det. Jag försökte tänka ut hur vi skulle kunna förmå Saddam Hussein att avgå. Kanske kunde vi erbjuda honom exil i Libyen.

Jag pratade med kungen av Jordanien om saken och han gick med på att försöka lansera idén. Sedan frågade jag Nelson Mandela och Kofi Annan om de kunde tänka sig att flyga till Bagdad, träffa Saddam och säga ungefär så här till honom: ’Lyssna Saddam, om du avgår och bosätter dig i Libyen kommer ditt liv, ditt folk och ditt land att skonas. Om du inte gör det kommer USA troligen att invadera, du och din familj antagligen att dödas och ditt land ödeläggas.’ Nelson Mandela och Kofi Annan gick med på att resa till Bagdad och Saddam Hussein lovade kungen av Jordanien att han var beredd att träffa dem.

Allt var ordnat och planet stod redo att lyfta den 20 mars 2003. Den morgonen började USA bomba Bagdad, och så blev det krig och allt gick ungefär som vi hade förutspått. Då tänkte jag, att om en diktator som Saddam Hussein hade varit beredd att tala med två gamla statsmän med så stor moralisk auktoritet, kanske vi skulle kunna bereda att resa till oroshärdar och medla i konflikt. Nelson Mandela gick med på att grunda en sådan grupp och så föddes The Elders. Vid det här laget har The Elders medlat i många konflikter och gjort stor nytta. Detta är helt klart en grupp som världen behöver och jag tror att den kommer att finnas kvar i ett par hundra år till. Så om du frågar mig vad jag är mest stolt över är det den. Om vi utträttar något som överlever oss själva kan vi vara stolta.

Vi kan inte lita på att regeringen och den offentliga sektorn löser alla världens problem. Vi behöver vartenda företag, stort eller litet, för att klara det. Vi behöver entreprenörernas skicklighet för att skapa de jobb som är ett måste i ett stabilt samhälle. Små företag kan lösa små problem, stora företag kan ta sig an de stora problemen. På det sättet kan de flesta svårigheter i världen hanteras, det är jag övertygad om. Antingen det handlar om miljöproblem, sociala problem eller konflikter behöver vi få fler entreprenörer och affärsmännskor med ombord.

Sir Richard Branson, Storbritannien, f. 1950. Entreprenör. Grundare av Virgin Group med fler än fyrahundra företag. Stödjer projekt för mänskliga rättigheter. Tog initiativ till statsmannagruppen The Elders, med syfte att hantera internationella utmaningar om fattigdom, aids och global uppvärmning.

JAG HAR DYSLEXI och var ganska hopplös i skolan. Ingen hade några vidare förhoppningar om mig. Jag var duktig i idrott, men en dag skadade jag knät och då fanns det inte mycket att hoppas på där heller. Så när jag som femtonåring sa till mina föräldrar att jag ville sluta skolan gjorde de inget större motstånd. De insåg att vad som helst skulle vara bättre än att jag gick kvar. Detta var under Vietnamkriget, ett krig som jag redan då insåg var djupt orättfärdigt. Jag ågnade tre år av min tonårstid åt att marschera på gatorna och demonstrera mot kriget, och jag startade en tidning för att väcka opinion mot USA:s krigföring. Och mot kriget i Biafra. Och för studenters rättigheter i största allmänhet. Sedan dess har jag varit företagare.

Min dyslexi kompenserade jag genom att tidigt lära mig konsten att delegera. Det är faktiskt ett väldigt bra sätt. Jag tror dessutom att vi dyslektiker tidigt lär oss att bli framgångsrika i det som vi är bra på och lämna resten till andra. Det är vad jag gjorde. Idag känner de flesta till vad dyslexi är, men när jag var liten fanns det många som trodde att jag var dum i huvudet.

Min drivkraft sedan dess har hela tiden varit att bevisa för nejsägarna i mitt liv att de har fel, antingen det handlar om möjligheten att driva ett flygbolag, skapa ett företag för rymdfärder eller något annat. När människor säger att något inte går att göra försöker jag visa dem att det visst går. Det handlar inte så mycket om revanschlystnad, det tycker jag är fel ord, utan om att visa mig själv vad jag kan och pressa mig själv till den yttersta gränsen.

ZARA LARSSON

ARTIST

”Jag lever i ett land som anses jämställt och öppet, men här finns en sjukt utbredd sexism.”

Näthatet svallade när Zara Larsson kritiserade könsfördelningen på popfestivalen Bråvalla, men Sveriges kultur- och inrikesminister stödde artisten. Tjugotusen kom till Malmöfestivalen 2015 för att höra Zara Larsson sjunga. En av dem kastade tomater mot henne. Först verkade det inte så farligt, hon kunde till och med skämta om tilltaget där hon stod på scenen. Rådslan kom efteråt, när hon insåg att om en av dem som hatar henne kunde gå till verklig attack kan de andra också göra det. Det finns de som hotar med mycket värre saker, som skriver att hon borde bli slagen, våldtagen och dödad. De ser till att hon inte kan öppna sin dator utan att mötas av ett hat som verkar sakna gräns. Många känner sig måttlöst kränkta av den text som Ung Vänster delade ut på en musikfestival häromåret och som Zara Larsson delade och kommenterade. ”Åtta tips till killar för att inte våldta” innehöll goda råd som inte var annat än en spegling av de förmaningar tjejer ständigt tvingas lyssna till och som lägger ansvaret på dem. ”Gå inte ensam. Drink inte för mycket alkohol, och enbart tillsammans med en nykter kompis. Undvik miljöer där du riskerar att våldta, som festivalens scenområden, toaletter, camping och matställen. Sök hjälp om du märker att du har svårt att låta bli att våldta.” Den som använder den tonen mot män förfäjar inte att leva, anser en kränkt grupp internetanvändare.

Att bara skriva din jävla hora – det finns liksom ingen anledning. Varför ska du säga det om du vill skapa debatt? De flesta som skriver sådant är machokillar som inte riktigt har koll på läget och som känner sig jättekränkta för att jag tycker att killar i allmänhet är trash. Jag har inget emot män som personer, men jag tycker att män i grupp är skräp. De är jobbiga och obehagliga och det tilltalar inte mig. Våldigt många killar blev rasande när de såg tipsen för att inte våldta. De talade om för mig att 'jag är minsann ingen våldtäktsman, kom inte och säg att män är skräp din jävla feministfitta, jag ska döda dig'. Det hänger inte ihop. De bevisar ju precis det som jag säger.

Jag hatar machokulturen som får män att bete sig på ett speciellt sätt och jag hatar patriarkatet som talar om för män att de är något slags överman och att kvinnor ska lida. Mannen har makten eftersom patriarkatet gynnar män, och jag hatar män som utnyttjar det. Jag hatar när män i grupp slänger ur sig sexistiska kommentarer. Att män har fått denna maktroll som säger att de ska bete sig på ett speciellt sätt, att de ska vara starka och inte gråta, det är en norm som är lika farlig för män, men som gör kvinnor stor skada.

Jag har alltid haft en stark personlighet. Redan från början klassades jag lite som en bråkstake, för jag nöjer mig inte med bara ett nej eller att någon säger 'så är det bara'. Det har jag aldrig gjort. Jag vill veta varför och har alltid uppmuntrats till det av mina föräldrar. Inte att vara otrevlig eller så, men att jag ska ta plats, stå på mig och säga vad jag tycker. När jag blev en officiell person och tog mycket utrymme, blev det ännu tydligare att folk ville säga åt mig att sätta mig ner och vara tyst. En tjej ska inte ta så mycket plats. För mig blir det väldigt tydligt att, vafan, det får jag väl visst.

Mina problem med hot om våld och våldtäkt är små jämfört med vad många andra kvinnor måste utstå. Jag lever i ett land som anses jämställt och öppet, men här finns en sjukt utbredd sexism, som jag inte uppfattade innan jag var femton. Det var då jag insåg att jag är feminist.

HOT MOT KVINNOR HAR ALLTID FUNNITS, men grejen med vår generation är att vem som helst kan skriva vad som helst med ett skyddat användarnamn eller en privat profil. Många av dem som skriver de hemskaste kommentarerna är anonyma. Det är så sjukt att någon kan komma och bara förstöra en person på det sättet.

Jag läser alla kommentarer på min blogg, Instagram, Facebook och Twitter. På Instagram har jag över en miljon följare och vissa dagar är det skitjobbigt med alla negativa kommentarer, men när jag ser att någon bara vill vara en jobbig jävel raderar jag och blockerar direkt. Jag vill inte ha en sådan energi runt mig. Jag lägger mycket tid på internet och då vill jag inte se sådana kommentarer, så bort direkt.

Vissa dagar vill jag bara radera alla mina konton och aldrig mer göra musik. Efter den där händelsen i Malmö, när någon kastade tomater på mig, fick jag jävligt mycket ångest och visste inte om jag skulle våga gå upp på en scen igen. Finns det någon annan sjuk jävel som står i publiken och tänker något ännu värre? Det skrämmer mig. Någon kan ju faktiskt göra vad som helst mot mig. Jag älskar att göra musik. Det fina med den är att man kan uttrycka sig hur man vill. Min musik är väldigt opolitisk. Den handlar om kärlek och kärlek har inget kön.

DALAI LAMA

DEN 14: E DALAI LAMA & FREDSPRISTAGARE

”Kärlek, medkänsla och tolerans är nödvändigheter, inte lyxartiklar.”

Den 9 mars 1959 anlände två kinesiska officerare till Potalapalatset i Lhasa. Till den tibetanske vaktchefen överlämnade de en order; hans uppdragsgivare skulle inställa sig hos överste Fu på militärhögkvarteret nästa morgon – ensam. Dalai lama, statschef och andlig ledare för sex miljoner tibetaner, gick inte i fällan. Nyheten spreds. Nästa morgon stod tiotusentals människor utanför palatset. ”Tibet åt tibetanerna!” ropade de. Det var en mäktig folkresning. Men femtiotusen kinesiska soldater marscherade mot Lhasa och inför risken av ett blodbad såg Dalai lama vad han måste göra. Sent på kvällen lämnade han sitt palats. Förklädd till soldat begav han sig mot den indiska gränsen. Från sitt högkvarter i Dharamsala har den fjortonde inkarnationen av bodhi-sattvan Avalokiteshvara sedan dess fört kampen för ett fritt Tibet. Han tvingades snabbt inse att världen bryr sig mer om buddhistiska vishetsläror än tibetanska rättigheter, men lärde sig att använda de förra för att väcka uppmärksamhet om de senare. Idag hoppas fler än de tolv miljoner följarna att twittraren Dalai lama har rätt när han skriver: ”Geväret kan verka avgörande på kort sikt, men i längden är sanningens kraft starkare.”

Det spelar ingen roll om människor kallar mig en levande buddha och gudakung eller en djävul och kontrarevolutionär. Sanningen är ju att jag bara är en människa, en enkel buddhistmunk. Det finns ingen skillnad mellan oss.

Enligt min erfarenhet kan våra liv bli lyckligare om vi ägnar oss mer åt vårt inre liv. Du kan uppnå många saker genom att leva i ett materiellt utvecklat samhälle, men om du dessutom ägnar din inre värld mer uppmärksamhet kommer ditt liv att bli mycket rikare och mer fullständigt. Genom mental träning kan vi bli mer fridfulla människor. Det ger oss större möjligheter att skapa de fredliga relationer och mänskliga gemenskaper som är världsfredens grunder. Med inre styrka kan vi möta problem i familjen, i samhället och globalt på ett mer konstruktivt sätt.

Icekvöld är inte detsamma som passivitet. Vi måste lösa problem genom dialog i en anda av försoning. Det är den sanna innebörden av icekvöld och källan till fred i världen. I fallet Tibet måste vi, antingen vi vill det eller inte, leva sida vid sida med våra kinesiska bröder och systrar. Tibetanerna har haft relationer med Kina i nästan tvåtusen år. Ibland har de varit lyckliga, ibland inte. Just nu går vi igenom en olycklig period, men oavsett detta måste vi fortsätta att leva som grannar. För att kunna leva fredligt, harmoniskt och vänskapligt i framtiden är det extremt viktigt att vi undviker våld i vår kamp för frihet. Det är min grundläggande tro.

En annan sak är att stödet från den kinesiska allmänheten är nödvändigt för att vi ska kunna hitta en lösning på problemen mellan Kina och Tibet. Bland det kinesiska folket växer stödet för, och solidariteten med, tibetanernas sak. Det är mycket uppmuntrande, men om vi hemfaller åt våld och orsakar blodspillan bland det kinesiska folket kommer vi att förlora stödet även från de kineser som intellektuellt erkänner att Tibets kamp är rättvis och att det tibetanska folket har lidit. Därför måste vi i vår kamp fortsätta att förlita oss på fredliga medel. Kärlek, medkänsla och tolerans är nödvändigheter, inte lyxartiklar.

Dalai lama (Tenzin Gyatso), Tibet, f. 1935. Den 14:e Dalai lama, Tibets andlige och världslige ledare. Utropades 1950 till statsöverhuvud. Leder sedan 1959 den tibetanska exilregeringen i Indien. Har erhållit otaliga utmärkelser, bland annat Nobels fredspris 1989. Avsade sig det politiska ledarskapet 2011.

MARYAM AL-KHAWAJA

MÄNNISKORÄTTSAKTIVIST

| 33

”Om ord vore svärd skulle jag vara mycket farlig.”

Över bron från fastlandet kom de saudiska styrkorna som hjälpte kungen av Bahrain att kuva sitt folk. Abdulhadi al-Khawaja greps, torterades och dömdes till livstids fängelse. I exil leder hans dotter nu Bahrain Center for Human Rights, som fadern grundade för att informera världen om övergreppen i hemlandet. När pressfriheten i 180 länder värderas hamnar Bahrain på plats 163. Varje dag fängslas regimens kritiker. Kungen i det lilla öriket betraktar Maryam al-Khawaja som en terrorist.

De sköt honom i höften och sedan i bröstet. Han föll ner på gatan. Inga ambulanser fick komma fram, så han låg där och förblödde. Han var tjugotvå år och min vän. Vi hade varit tillsammans bara några minuter tidigare. När jag sedan stod i bårhuset och betraktade hans kropp fylldes jag av vrede mot dem som gjort detta och över hur snabbt dödade människor förvandlas till anonyma siffror. Vi talar om tio skjutna, hundra eller tusen döda, men var och en av dem är en människa.

Det var i februari 2011, den tid som så felaktigt kallas ’arabiska våren’. Min pappa, min farbror, min syster och två av mina svågrar sattes i fängelse. Om jag oroar mig för dem? Självklart. Om jag är orolig för egen del? Inte ett dugg. Det är klart att jag ibland frågar mig själv om det är värt det, men vad är alternativet? Att låta regeringen utöva sin terror och komma undan med det?

Om ord vore svärd skulle jag vara mycket farlig. Tyvärr är det inte så. Världens bild av den fredliga protestens kraft är en förskönande bild. Jag menar, när man växer upp lär man sig inte om Malcolm X, man lär sig om Martin Luther King. Man lär sig inte om personerna som slogs, utan om personer som Gandhi. Och ändå vänder världen ryggen till när människor väljer att använda fredliga metoder för att starta revolution.

Vad som gör mig riktigt arg är personer och regeringar som säger att de stödjer mänskliga rättigheter, att de stöttar demokratin, men som helt ignorerar förbrytelseerna i vissa länder på grund av politiska eller ekonomiska intressen. Jag trodde att det fanns åtminstone ett eller två system som kunde skydda dem som kämpar för mänskliga rättigheter, oavsett var de är, men allt beror på vilket pass du har. Om du är från Bahrain spelar det ingen roll om du arbetar med mänskliga rättigheter. Politik, olja och bensin är viktigare.

Min pappa är den starkaste människa jag känner. Han lärde oss barn att ingen har rätt att trampa på våra rättigheter, att de är värda att kämpa för. En gång har jag sett honom gråta. Vi stod och väntade vid ett röd ljus i Bahrain när en gammal man klev ut ur sin bil, kom fram till oss och insisterade på att få kyssa pappas hand, tacka honom för vad han gjort för folket.

De styrande i Bahrain är rädda för mig eftersom jag är en av dem som ser till att världen inte glömmer det landet trots allt. Som ser till att deras förbrytelser uppmärksammas. Jag kan bli nedstämd av bristen på reaktion från det internationella samfundet, men känner mig hoppfull när jag ser att människor i Bahrain fortfarande kämpar. De kämpar varje dag trots att ingen står på deras sida, trots det höga priset.

Maryam al-Khawaja, Bahrain, f. 1987. Människorättsaktivist. Ledare för Bahrain Center for Human Rights, som grundades av hennes far Abdulhadi al-Khawaja 2002. Ständigt utsatt för näthat och dödshot från regimtrogna. Lever i exil. Har mottagit bland annat Stieg Larsson-priset.

GUNHILD STORDALEN

LÄKARE, FILANTROP & MILJÖAKTIVIST

”I Norge visar undersökningar att människor är mer rädda för invandring än för klimatförändringar.”

Ditru Bai i Madhya Pradesh har fått pengar att röra sig med. Fram till häromåret tjänade hon bara tusen rupier i månaden, ungefär femton dollar eller hundra kronor. Ännu mindre fick hon när ranikhet disease, den fruktade virussjukdom som också kallas newcastlesjuka, slog till och dödade familjens alla kycklingar. Efter det gick Ditru Bai en kurs i att vaccinera hönor, vilken bekostades av FN-organet FAO. Hon, som alltid drömt om att bli veterinär, ympar nu fåglar för glatta livet och har fördubblat sin inkomst. Nu behöver familjen inte låna pengar av ockraren när barnen ska ha skolböcker, det finns mat på bordet och tack vare vaccinet överlever nästan alla kycklingar i byn Sad. Gunhild Stordalen växte också upp i en by, på en liten gård med höns och andra djur. Även hon drömde om att bli veterinär men blev läkare till slut. Även hon har fått pengar att röra sig med. Gunhild Stordalen är gift med miljöaren Petter Stordalen som delar hennes föresats att göra världens framtid lite bättre än vad prognoserna just nu pekar på. Det går att producera livsmedel till alla människor även 2050, bara vi inser att somliga av oss måste ändra våra matvanor och att andra behöver hjälp med att öka produktionen. Så lyder resonemangent bakom Stordalen Foundation och initiativet EAT Forum – globala toppmöten om försörjning i samklang med miljön. Trots att Gunhild Stordalen kämpar mot en dödlig sjukdom fortsätter hon sitt arbete.

Kanske är detta den största utmaningen som mänskligheten står inför: Hur ska vi i mitten av det här århundradet förse nio miljarder människor med mat? Vi ska producera mer livsmedel, på ett mer hållbart sätt, samtidigt som det ska vara mer hälsosamt kost. Vi måste definiera vad som är hälsosamt och vad som är hållbart, hur vi ska nå klimatmålen, samtidigt som vi förebygger epidemin av fetma och gör så att världens småbönder kan driva sina företag. Ja, det är stora frågor, men tar man verkligen tag i dem inser man att de hänger ihop i en win-win-situation. Vi kan lösa det.

I Norge visar undersökningar att människor är mer rädda för invandring än för klimatförändringar. Man förstår inte allvaret och utmaningarna vi står inför. Den globala uppvärmningen är ett av de största hoten mot vår och andra arters överlevnad.

Jag växte upp på landet. Inte på en bondgård, pappa var ingenjör och mamma läkare, men på ett småbruk med en massa djur: kaniner, höns, hästar och hundar. Djuren var mina bästa vänner. En gång när jag var sex sju år gammal var vi ute och fiskade. Jag såg en massa fiskar som låg och guppade med magen uppåt. Mamma och pappa berättade att fiskarna hade dött på grund av syrebrist i vattnet och så förklarade de sambandet mellan utsläpp och miljöförstöring. Jag drömde matdrömmar om att allting höll på att gå åt skogen, men så beslöt jag mig för att bli aktivist.

Ibland fick jag med andra barn i det som jag var intresserad av. Jag fick dem till och med att gå med i ett demonstrationståg i byn där vi bodde. Jag minns inte vad vi demonstrerade mot, men jag övertygade dem om att vi kan göra skillnad. Långt senare, när jag blev tillsammans med Petter, frågade folk hur jag kunde vara miljöaktivist när jag levde i ett så stort hus och vi hade så många bilar och min man till och med ägde ett privatplan.

Gunhild Stordalen, Norge, f. 1979. Läkare, filantrop och miljöaktivist. Grundade tillsammans med sin make stiftelsen Stordalen Foundation, för att stödja forskning inom miljö, hälsa och hållbar utveckling. Initierade 2014 EAT Forum, en global mötesplats på temat mat, hälsa och miljö.

VÅRA BILAR GÅR PÅ BIOBRÄNSLE ELLER EL. Kanske kan flygplanet också drivas med bio-bränsle en dag. Hållbar utveckling handlar ju om att utveckla teknologin, att komma på lösningar. Med EAT Forum bjuder jag in en massa smarta personer som har lösningar. Kanske är det bara en pusselbit här och där, men tillsammans kan vi lägga pusslet.

Jag trodde att jag hade femtio år på mig att förändra världen till det bättre, men en dag fick jag beskedet att jag kanske bara hade ett eller två år. Diagnosen var en autoimmun sjukdom som nästan ingen har hört talas om och som gör att jag kommer att leva mycket kortare tid. För mig blev det då en utmaning att visa hur mycket jag kunde göra på två år, att det faktiskt går att uträtta ganska mycket. Nu är jag mitt uppe i sjukdomen och har gått igenom en riskfylld behandling som var förfärlig. Det är en tuff kamp, men när man har kommit igenom det och är på andra sidan kommer nyorienteringsfasen väldigt snabbt. Man förändras och har varit med om mycket.

Jag känner att jag måste använda all min tid, mina krafter och min kunskap till att bidra. Det är inte så att jag kan någonting som andra inte kan, men jag har möjligheten att göra det. Sjukdomen blev en katalysator för att få fram det jag verkligen vill göra och gör nu: att försöka presentera en modell för lösningen.

Mitt eget liv är väldigt litet och betydelselöst jämfört med de stora frågorna. Jag kan inte tillåta mig själv att stänga av på grund av en sjukdom som ingen har hört talas om. Därför är det viktigt för mig att kämpa för det jag tror på, i stället för att kasta in handduken.

KIMMIE WEEKS

MÄNNISKORÄTTSAKTIVIST

*”Det var första gången jag såg en människa bli dödad.
Och första gången jag såg en barnsoldat. Killen var i
min ålder och han höll i ett vapen.”*

Om du vill göra en människa till soldat för livet ska du börja i åttaårsåldern, innan barnet hunnit utveckla någon annan moral. När lusten att döda programmeras in i ett barns outvecklade hjärna kan denna lust sitta kvar för livet. Därför är det alldeles logiskt med barnsoldater sett ur krigsledarens perspektiv. Kimmie Weeks var nio år när han såg ett barn döda, fjorton när han beslutade att ägna sitt liv åt att rädda barn från att bli soldater. Idag är han en av världens mest ihärdiga förespråkare för barns rättigheter. Liberias president har gett honom landets finaste orden. En tidigare president försökte döda honom. Allt började en dag när inbördeskriget rasade i Liberia och rebelsoldaterna störde in i Kimmie Weeks bostadsområde utanför Monrovia.

Det var första gången jag såg en människa bli dödad. Och första gången jag såg en barnsoldat. Killen var i min ålder och han höll i ett vapen. Jag blev chockad för det var ett riktigt vapen och jag såg hur han gav order till vuxna och sa åt dem att gå iväg. Min mamma och jag var tvungna att lämna vårt hem. Vi tog inte med oss någonting, bara kläderna vi bar.

Vi vandrade en hel dag tills vi kom till ett ställe som varit universitetscampus. Nu var det flyktningläger. Vi var sexton familjer som fick bo i ett klassrum byggt för trettio studenter. Alla låg på golvet, tätt, sida vid sida. Det var vårt nya hem. Dricksvatnet i lägret var förgiftat, eftersom människor som dödats i striderna låg kvar överallt runt omkring, men vi hade inget annat vatten att dricka. Nästan alla blev sjuka. Jag fick malaria och kolera. Till slut var jag så dålig att jag inte kunde röra mig. Jag låg bara på golvet alldeles stilla och mamma höll mig i handen. 'Är Kimmie okej?' frågade de andra men hon ville inte låta dem röra mig. Till slut tog någon min puls och sa att jag var död. Mamma blev förtvivlad, de höll fast henne medan andra svepte in mig i filtren som jag legat på och bar ut mig. Det var så många som dog i lägret, liken låg staplade i högar. De slängde mig på en av högarna.

När de till slut släppte mamma rusade hon ut och började leta efter mig, hon sprang från hög till hög och rotade bland kropparna tills hon hittade mig. Jag kommer inte ihåg något av detta förstås, men jag minns att någon skakade min kropp våldsamt. Jag tittade upp och såg min mamma. Tårarna rann nerför hennes kinder. Jag hade aldrig sett henne gråta förut så jag förstod att någonting var helt galet. Detta hände den första månaden i flyktninglägret. Vi skulle stanna där i sex månader. Kriget rasade i perioder. En dag när striderna tycktes ha upphört sa mamma att vi skulle bege oss hemåt. Många hus hade blivit förstörda i vårt område.

Det låg döda kroppar överallt. Det var då jag gjorde min första humanitära handling. Jag sa till mina vänner att nu städar vi upp här. Så det gjorde vi. Våra föräldrar tackade oss och vi fundrade på om vi kunde göra något mer. Vi hade hört att FN kommit till Liberia för att hjälpa till med mat, men ingen kom till vårt område. Så vi gick till FN-kontoret, vi var väl tio femton barn, och berättade var vi bodde. Vi fick tjata och köa i en vecka innan de kom med mat.

Kimmie Weeks, Liberia, f. 1981. Människorättsaktivist. Vigr sitt liv åt att rehabilitera och stoppa användandet av barnsoldater. Grundare av Children's Disarmament Campaign 1996 och Youth Action International 2005. Erhållit otaliga utmärkelser, bland annat Martin Luther King Peace Medal.

KRIGET BLOSSADE UPP IGEN. Det var som att vi hade inbördeskrig vartannat år och lite lugnare där emellan. För varje gång var det fler och fler barn som bar vapen. Rebellerna tog dem till fånga och gjorde dem till soldater. Jag var fjorton år gammal när jag läste FN:s barnkonvention. Det var första gången jag insåg att barn har rättigheter. Rätt att leva och vara friska – och att inte utnyttjas som soldater. Det där sista kändes helt omvälvande för mig. Visst hade jag alltid känt att det var otäckt med barn som använde vapen men jag hade aldrig haft någon känsla av att det var fel, så var det i krig bara. När jag läste barnkonventionen och förstod att den är till för att skydda barnen, då bestämde jag mig för att börja tala för barnens sak.

Om vi inte kunde stoppa kriget kunde vi åtminstone få rebellgrupperna att låta barnen lägga ner sina vapen. Vi startade Children's Disarmament Campaign 1996. Det var då jag blev en riktig aktivist. Vi bildade en delegation av barn, och det blev faktiskt så att vi gav oss iväg från de områden som kontrollerades av FN-styrkorna för att försöka få träffa rebellerna. Det var första gången i Liberia som barn hade försökt sig på något sådant. Varje gång vi lyckades få träffa en rebell ledare övertalade vi honom att skriva under vår petition. Vi visste att ett papper inte skulle räcka så vi spelade in ett röstmeddelande där han fick säga typ 'Jag är Charles Taylor och alla barn under arton år som strider i min armé ska lägga ner sina vapen eller överlämna dem till de fredsbevarande styrkorna'.

När vi pratade med barn som var soldater var det vissa som tyckte att kampanjen var jättebra, men många sa märkliga saker till oss. Det var nästan som om de inte ville ha hjälp. Att vara soldat var det enda de visste och en del sa att detta var det roligaste de gjort i sitt liv. Året efter vår kampanj slöts ett fredsavtal, och Charles Taylor blev president i Liberia. Det dröjde inte länge förrän jag fick veta att han drev ett träningsläger för barnsoldater, som han tänkte sätta in i striderna i Sierra Leone. Nu var det alltså inte rebeller, utan Liberias lagliga regering som gjorde barn till soldater. Jag träffade presidenten och sa att jag tänkte berätta om detta. Taylor blev rasande. 'Om du gör det kommer du att försvinna, och din familj också', hotade han. Men jag gjorde det i alla fall, och blev tvungen att fly. Då var jag sjutton år.

Det är många år sedan nu och mycket är annorlunda. Jag har bara kontakt med en vän från tiden i flyktinglägret, Isaac. Vi lever tillsammans nu. Alla våra andra kompisar från lägret är döda. Det var ju barnen som for mest illa. Jag glömmmer aldrig familjen som bodde i samma rum som mamma och jag. De hade sex barn och efter sex månader i lägret var alla barnen döda.

Under inbördeskriget fanns det femtontusen barnsoldater i Liberia. Den stora utmaningen i mitt liv är att göra dem till fungerande människor igen. Det är så lätt att sätta ett vapen i händerna på ett barn, men att ta ifrån barnet vapnet helt och hållet är mycket svårare. Det är ju inte vapnet som gör en människa till soldat, det är krigandets hela mentalitet. Den viktiga delen i vårt program är vad som händer efteråt. Vi måste rehabilitera barnen och få samhället att välkomna dem tillbaka.

SAMUEL OPIO

HBTO-AKTIVIST

*”Då insåg jag att regeringen var min fiende.
Jag var Ugandas mest högljudde gayaktivist.”*

”Vet ni att homosexuella äter varandras avföring?” säger pastor Martin Ssempe i Kampala. När baptistkyrkans församling ser tvivlande ut visar han en laptop med en teckning som visar hur det går till. Nästan nio miljoner människor har sett Ssempeas budskap sedan klippet lades ut på YouTube i maj 2010. Många följde snabbt pastorns uppmaning att utrota homosexualiteten i Uganda. Två av dem begav sig hem till Sam Opio, aktivisten som grundat organisationen Queer Youth Uganda.

Jag hade varit på en FN-konferens i Genève för att tala om Ugandas planerade lagar mot homosexualitet. När jag kom hem till Kampala och steg in i min lägenhet satt två personer där. En av dem hade en pistol och de började genast slå mig. Jag skrek på hjälp, men ingen kom. Blodet rann ner i mina ögon. ’Vi ska döda dig’, sa de innan de försvann.

Två dagar senare var de tillbaka. Då klarade jag mig tack vare att andra människor dök upp, men efter en vecka var de där igen. Jag flydde. Polisen sa att de inte kunde göra något. När jag försökte lämna Uganda blev jag stoppad på flygplatsen. Då insåg jag att regeringen var min fiende. Jag var Ugandas mest högljudde gayaktivist.

När parlamentet till slut antog lagen som skärpte straffsatserna och gjorde det brottsligt att inte rapportera homosexuella kunde min organisation inte existera längre. Pastorn hade mutat en av våra medlemmar att tjalla och kyrkan visade polisen var vi fanns. Sedan dess flyttar jag från ställe till ställe.

Allt började med den där pastorn som förklarade krig mot Ugandas homosexuella. Visserligen var homosexuellt umgänge förbjudet sedan länge, men de flesta ugandier visste inte att vi fanns. Inte förrän Martin Ssempe startade en hatkampanj, hävdade att Queer Youth Uganda tänkte göra alla barn till bögar och sa att det bästa var att döda oss. Många av mina vänner flydde, men några stannade för att ta striden. Vi är ju ugandier. Vi måste kämpa för berättigande, ingen annan kommer att göra det. Om jag lämnar mitt land nu, vad har jag då slagits för i alla dessa år? Vad skulle det sända för budskap till alla dem som ser mig som en förebild?

Jag har nog alltid varit min egen förebild. Jag växte upp i en liten by där vi inte hade tillgång till vare sig tidningar eller information om vad som hände. Jag trodde alltid på mig själv och när jag upptäckte att jag drogs till killar mer än till tjejer var det bara som det var. Min pappa dog tidigt och det var säkert bra, för annars hade vad som helst kunnat hända. Mamma visste inte vad homosexualitet var, när jag långt senare berättade. När hon förstod ville hon inte veta av mig. När min bror, som är jurist och domare, insåg att jag inte tänkte ändra mig sade han upp kontakten och vägrade att hjälpa mig ekonomiskt. Han har ändå studerat i Cambridge och sett homosexuella, så jag trodde att han skulle acceptera mig. Det blev tvärtom.

Jag bor i Kampala, men flyttar ofta. Mitt ansikte är känt och det händer att jag blir avkastad från bussen av människor som inte vill sitta i samma buss som en homosexuell. De har försökt skada mig flera gånger. Jag har lärt mig att det är dags att dra vidare när folk i grannskapet börjar peka fingrar åt mig.

Jag kommer att fortsätta kämpa för en rättvis lagstiftning. När ett samhälle tolererar något i lagen kommer acceptansen bland människorna så småningom. Vi är här och alla måste inse det.

ROBERTO SAVIANO

FÖRFATTARE

”Företagare med pistol har sina egna regler i stället för de vanliga lagarna. När man har förstått skillnaden mellan regler och lagar har man förstått maffian.”

”Don Peppino?” frågade mannen som kommit in i sakristian. ”Det är jag”, svarade prästen. Fem skott ekade under valven. Två kulor träffade honom i ansiktet, de andra gick genom skallen, halsen och ena handen. Så dog prästen i Casal di Principe, just före gudstjänsten den 19 mars 1994. Han hade utmanat camorran: vägrat ge maffiabossarna kyrkans väl-signelse, uppmanat sina församlingsbor att polisannåla, ordnat protestmarscher mot de affärsdrivande klanerna. Nio år senare fälldes bossen Nunzio De Falco för att ha anstiftat mordet. Journalisten Roberto Saviano satt i rättssalen och höll på att skratta högt, efter-som camorras boss försvarades av en advokat som var ordförande i deputeradekam-mars juridiska utskott. Saviano skildrar ögonblicket i sin bästsäljare *Gomorra*. Sedan boken kom ut lever han gömd, skyddad av polis, ständigt hotad att få dela Don Peppinos öde.

Jag är ofta rädd, men inte för att dö. Jag är inte rädd för döden eftersom min egen död har beskrivits för mig så många gånger att den inte längre känns fjärran. Det är naturligt att vara rädd. Rädslan är beviset för att du lever, rädsla är att försvara livet. Feghet är något annat. Den fege väljer det sämsta sättet att försvara sitt liv, sämst för honom själv och hans världighet. Att spela med livet som insats är inte alltid heroiskt, inte alltid det modigaste. Mod är alltid välja det man tror är det rätta.

När jag var ung drömde jag om ett liv fyllt av äventyr. Att kunna resa världen runt och befinna mig på frontlinjen i olika krig. Jag drömde om att med mina ord kunna ändra tillvaron, förändra världen. Redan när jag skrev mina första artiklar om maffian och camorran märkte jag att även små texter i små tidningar hade effekt. Några blev rädda, andra nyfikna, men orden blev som en sprängladdning.

Tyvärr lever jag inte särskilt äventyrligt nu. I stället för ett liv fyllt av passion och risker tvingas jag leva i tystnad, i en bepansrad tillvaro, ett liv som jag eskorteras genom, en vardag där jag måste planera minsta promenad fem dagar i förväg, ett liv fyllt av förtal. Nej, det var inte värt det. Vet du när jag trodde att det var värt det? Det var innan, när jag föresatte mig att göra något för friheten, att bekämpa maffian. Om någon hade frågat då vad jag var villig att offra skulle jag ha svarat: livet! Men när man sedan offerar sitt liv märker man att det inte var värt det. I slutändan är altruismen en motjudande sak. Den existerar inte.

Italien är ett elakt land. Majoriteten är extremister, människor som låter sig köpas för femtio euro. Just därför är det ett privilegium att få studera maffian, för då ser man att problemen inte bara handlar om de tjugotusen medlemmarna. Maffiakulturen finns överallt. Maffian är framför allt en ekonomisk organisation. En kapitalism utan lag. Företagare med pistol. Maffian är inte kriminella som tjänar pengar, sådana kallas gangsters. Företagare med pistol har sina egna regler i stället för de vanliga lagarna. När man har förstått skillnaden mellan regler och lagar har man förstått maffian.

De ekonomiska ersättningar som andra i samhället har, som löner, sjukförsäkring och pensio-ner, har även maffian. Om du som maffiamedlem åker i fängelse är det till exempel reglerat hur mycket pengar du ska få, beroende på hur länge du sitter inne. Det går inte att peka ut någon som ensam ansvarig för att det blivit så här. Gamla ideologier, oförmåga till reformer, de vanliga italiennernas snikighet – nej, det är inte lätt att reda ut på vilka nivåer ansvaret finns.

DET ÄR SOM BENITO MUSSOLINI SA I SIN SISTA INTERVJU: 'Jag skapade inte fascismen, jag skulpterade den utifrån Italiens själ.' Italien är ett land som ska upplevas som en underbar vy för turister: kända konstnärer, tornet i Pisa, Venedigs kanaler, fina kyrkor. Men om man stannar för länge dras man ner som i kvicksand. Och precis som med kvicksand blir det värre ju mer man anstränger sig för att komma upp. Jag lever redan i utlandet sedan en tid och tänker att mina vänner i Italien aldrig kommer att få det riktigt bra där. De som har familj och huslån kanske måste stå ut med den tanken, men alla andra som bara har sig själva att tänka på råder jag att ge sig av. Ge er av!

Ändå hoppas jag att allt detta en dag kan få ett slut och att de som läser mig på något sätt kan bli en del av förändringen, genom att studera och så småningom demolera de avskryvda mekanismer som hela Europa är offer för. Medvetenheten om dessa mekanismer är nästan obefintlig. Camorran i och kring Neapel är den största brottsorganisationen i Europa, fem gånger större än den sicilianska maffian och verksam över hela kontinenten. Men nästan ingen känner till den.

PHUMZILE MLAMBO-NGCUKA

POLITIKER & LEDARE FÖR UN WOMEN

| 49

”Mäns våld mot kvinnor är en sjukdom i samhället.”

Innan hon dog berättade Anene Booysen att hennes expojkvän var en av de fem som våldtog henne på ödetomten i Bredasdorp. Vad de mer hade gjort kunde läkarna se själva. Flickans armar och ben var brutna, underlivet söndertrasat, buken uppskuren och inälvorna utslitna. Det sista hade förövarna gjort med Anenes egna händer. Pojkvännen dömdes till livstids fängelse, men de övriga gärningsmännen var nog en produkt av det sjuttonåriga offrets fantasi, trodde brottsutredarna. ”Anene Booysen är vårt samhälle”, skrev en debattör efteråt och syftade på ett Sydafrika där var tredje artonårig kvinna har blivit våldtagen och var fjärde man har våldtagit. I detta land växte Phumzile Mlambo-Ngcuca upp. Där har hon varit minister och vicepresident. 2013 blev hon ledare för FN:s jämställdhetsorgan UN Women.

Våldet mot kvinnor måste upphöra. Punkt. Ändå gör det inte det. Mäns våld mot kvinnor är en sjukdom i samhället och ett tecken på att något annat är sjukt. Det fortsätter eftersom ingenting händer med förövarna. Så är det i många länder. De skyldiga går fria. Vad regeringarna måste göra är att få polisen att göra sitt arbete. Männen måste inse, att om de våldför sig på kvinnor får det konsekvenser.

Ytterst handlar det om ledarskap. Världens politiska ledare är inte särskilt angelägna om att uttradera orättvisorna mellan könen. Diskriminering mot kvinnor är den vanligaste formen av brott mot mänskliga rättigheter – och den mest tolererade och ostraffade.

Det går att förändra attityder och fördomar hos människor, men ledarna måste ta skarp och tydlig ställning. Den främsta uppgiften för UN Women just nu är inte att ta fram nya konventioner och bestämmelser, utan att få världens ledare att förverkliga de FN-konventioner som de redan har anslutit sig till, att genomföra de lagar som redan gäller.

Sydafrika har en av världens mest jämlika författningar och ett av de mest jämställda parlamenten, men rättssystemet och normerna är från en annan tid. Jag växte upp under apartheid och diskrimineringen var ju grunden för själva systemet. För mig var det självklart att kämpa mot dessa orättvisor. Egentligen hade jag velat bli lärare som min pappa. Om jag hade fötts i Norge, där så mycket redan är ordnat, hade jag ägnat mig åt skolan och överlåtit politiken åt andra, men i raspolitikens Sydafrika gick inte det.

Min mamma var en av de första katolska sjuksköterskorna som trotsade Vatikanen och började arbeta med familjeplanering. Hon skrev ut preventivmedel. P-pillett var epokgörande, för det förändrade spelreglerna för världens kvinnor. Det gav oss rätten att bestämma över våra kroppar och förutsättningar att utbilda oss och forma våra liv i stället för att bli enbart barnaföderskor, fast i ett system där makten ligger hos männen och våld mot kvinnor är en helt normal maktutövning.

Mamma är min stora förebild. Hon är snart nittio år, men fortfarande aktivist och stödjer familjer som är drabbade av hiv och aids. Min egen styrka kommer från att ha fostrats med målet att göra något för andra. En av de många saker jag lärde mig av Nelson Mandela är att det finns tre riktigt viktiga saker för en ledare: ödmjukhet, ödmjukhet och ödmjukhet. Ta inte dig själv på så stort allvar och glöm aldrig dem som valde dig.

Phumzile Mlambo-Ngcuca, Sydafrika, f. 1955. Lärare och politiker. Leder FN-organet UN Women sedan 2013. Grundare av Umlambo Foundation, som arbetar för utbildning, kvinnors rättigheter och jämställdhet. Aktiv i kampen mot apartheid. Sydafrikas energiminister 1999–2005 och vicepresident 2005–2008.

ANDERS SUNNA

KONSTNÄR

”Ser man på diktaturer så är det konstnärer, musiker och författare som man burar in först för man kommer åt hjärtat på en gång.”

På kvällen kom de till en ö där några fiskare höll till. Det var nybyggare, bönder från Granön åtta mil bort som dragit upp en präktig fångst gädda och röding. ”Är inte detta ert fiskevatten?” sa den unge resenären Carl Linnæus till sina samiska vägvisare. ”Jo, och vi betalar skatt för fisket också”, svarade samerna. ”Ändå kör bönderna bort oss, och lägger vi i ett nät så tar de upp det och slänger i närmaste träd.” Det var den 1 juni 1732. Linnæus skrev i sin dagbok: ”Den arme lappen, som själv skall leva endast av fisk nu för tiden och därmed uppehålla sitt hushåll, har nu knappt en eller två fiskar. Jag frågade varför han ej klagade, men han sade sig en gång ha förfrågat sig hos överheten (häradshövdingen), vilken sade det vara lappri.” Lappri betyder strunt. Ännu tre sekler efter Carl von Linnés lappländska resa är detta en vanlig hållning från statsmakt, från jakt- och fiskeorganisationer när samerna försöker hävda rätten till jaktmarker, fiskevatten och betesmarker som var deras långt innan det fanns statsbildningar i Skandinavien. Länge trodde det officiella Sverige att konflikten mellan Lapplands ursprungsfolk och den påträngande omgivningen skulle lösas genom att samerna försvann. Som författaren Valdemar Lindholm uttryckte det 1912: ”Tysta gå de undan, lämnande plats för svenskarne att med den starkes rätt taga vildmarken i besittning. De ha aldrig fört krig med andra än hunger och köld och vildmarkens djur. Och nu äro de döende, skola dö som de levat: tyst och omärkligt.” I helvete heller.

Det började direkt i första klass. Jag lärde mig ganska tidigt att när jag blev kallad lappjavel var det viktigt att stoppa det direkt, annars skulle man få dras med det resten av skolgången. Så jag var tvungen att gå till motangrepp med en gång, och det spelade ingen roll om det var mot någon som var yngre eller äldre. Det var viktigt att på en gång visa att man inte tolererade det.

Jag började skolan i Pajala och gick nog i ettan när jag märkte att jag var duktigare än alla andra på att teckna. När jag var uttråkad hemma i byn kunde jag ta fram papper och penna och bara sitta och teckna i timmar. På ett sätt har nog konsten räddat mig, eftersom jag blev mer arg och ilsken ju mer jag förstod hur det svenska systemet ser ut, och hur många som är utsatta. Ingen gör något åt det, alla bara godtar det. Så hade jag inte haft konsten för att få ut all denna ilska och frustration, så hade jag nog varit kreativ på ett mycket mer militant sätt.

Vi samer har aldrig ägt. Men hade vi vetat att Sverige skulle komma in och säga att man måste äga mark så hade vi skaffat papper på saker. Men naturen har ju ägt sig själv. Det har inte varit vår uppgift att äga mark. Jorden äger ju oss. Hur vi än gör så kommer vi ner i jorden igen, så det är jorden som äger dig, inte tvärtom.

Rennärningen är grunden i samisk kultur. Det är därifrån vi får näring, kläder, allting. Till och med språket är till stor del uppbyggt efter rennärningen. Om man ska samla renarna behöver man ju namn för allt som händer under tiden. Det handlar om att beskriva vilken färg renen har, hur snön är, hur man ska hitta bete och hur man ska förflytta sig. Om betet är dåligt måste man flytta på sig, vandra för att hitta ett bättre. Min farfar föddes mitt under en pågående vandring. Han är uppvuxen i en kåta. I våra skogsområden går det inte att använda motorfordon på somnaren för det är tätskog och du kommer inte fram. Då gäller det att man springer i grupp, i led för att hålla renhjorden samlad. Och vi är ute dygnet runt tills vi har fått in dem.

Anders Sunna, Sverige, f. 1985. Konstnär. Sunna härstammar från en gammal samesläkt och hans konst handlar om samer-
nas kamp mot förtryck, förföljelse och diskriminering. Hans politiska konst har fått stor uppmärksamhet och har visats på
de internationella konstscenerna.

MAN HAR SÅ LITE PACKNING SOM MÖJLIGT för att det ska gå att springa, och det gäller att sova där vi stannar, kanske under en gran eller så. Det som funkar. Samerna är ett naturfolk i grunden och har alltid varit det. Vi lämnar aldrig spår efter oss, vi städar alltid undan och vi stökar inte ner. Jag fick lära mig detta när jag växte upp, att det är en väldigt viktig grej att inte lämna spår efter sig. Men när staten kommer och kräver bevis på att man har varit på ett visst område, så kanske vi borde ha gjort mer påverkan så att de såg att vi funnits.

Det är Sverige som skriver samernas historia, inte samerna som skriver sin egen. När Sverige skriver historien om samerna så är det Sverige som berättar hur samerna är. Och de vinklar det till att vi är fredliga och aldrig har krigat, och de påstår att samerna inte har något ord för krig. Men det stämmer inte. Vi har ord för krig.

Om vi hade haft egna vapen så hade vi förmodligen skapat dem med samiska mönster, som med våra knivar och andra grejer. När jag gör samiska inläggningar i en Kalashnikov så är det flera historier i samma verk. Den milda tolkningen är hur man betraktar samisk kultur, som något man ska konsumera, att folk kan komma och köpa saker som äkta sameslöjd. Den andra tolkningen handlar om revolution, att inte bara gå med på allt och följa alla lagar. Kalashnikov är en symbol för revolution och frihet, en uppmaning att stå upp för sig själv och våga stå emot. Men: brukar du våld så är du aldrig vinnaren, för du skadar alltid någon. Därför är konsten så bra, för man skadar aldrig någon, man dödar aldrig någon. Med bildkonst behöver du inte kunna en massa språk, den överstiger språken. Så det är väldigt effektivt med konst som frihetsvapen. Ser man på diktaturer så är det konstnärer, musiker och författare som man burar in först för man kommer åt hjärtat på en gång.

Samernas kamp handlar om att vi ska kunna leva som vi alltid har gjort, och att generationer efter oss ska kunna fortsätta med det. Men vi får mindre och mindre plats att vara på.

IDA ENGBLOM

MEMBER I PLAN INTERNATIONALS UNGDOMSRÅD

”Nästan alla som mobbar gör det för att något är fel i deras liv, för att de känner sig osäkra i något.”

Varje vardagsmorgon gör en miljon barn sig redo för ännu en dag i den svenska grundskolan. Runt sextiofemtusen av dem gör det med en klump av obehag i magen, för de har en plågoande som väntar på skolgården. Mobbing är kamratförtryck, berättar ordlistan. Uppskattningen av antalet mobbingsoffer i Sveriges skolor är ungefärlig, det är ett spretigt begrepp, men mobbingen visar inga tecken på att avta. Det statistiska genomsnittet är att det går en mobbad elev på varje grundskoleklass. Det konstruktiva reaktionssättet är att säga ifrån tidigt, tala direkt med utövarna och göra problemen synliga, står det i boken *Att förebygga mobbing i skolan*, som riktar sig till skolpersonal. Till slut lärde sig Ida Engblom att göra det. Fast hon tillhör ju inte personalen, utan var en sjuåring i första klass när helvetet började.

Det var tuftt på rasterna. Jag flydde upp i skogen och gömde mig i blåbärsriset. Efter rasten var det bara att ställa sig upp och gå in igen. Jag ville inte att det skulle bli en stor grej, så jag satte upp en fasad och körde på, bestämde mig för att det inte skulle påverka min skolgång. Jag låtsades att allt var bra och fokuserade på skoluppgifterna, men det bröt ner mig psykiskt, sakta.

Ledsen, arg och frustrerad var jag. Vissa saker gjorde mig ändå starkare, som när jag insåg att jag är jag och de kan säga vad de vill. Tycker de inte om mig, så gör de inte det. Sakta men säkert under de gånger jag låg där i blåbärsriset byggde jag upp mig själv och det är det som tagit mig hit idag. När jag började tredje klass var det äntligen en lärare som såg mig. ”Hur mår du egentligen?” frågade hon. Då kunde jag berätta.

Det blev en lång process, men efter att min lärare hade pratat med mig kände jag att ingen kunde stoppa mig. Jag skulle få människor att må bättre. Min önskan är att ingen ska bli utsatt för det som jag blev utsatt för. När jag går fram till ensamma på rasten säger de ofta att de väntar på någon, men jag brukar sitta kvar och prata tills rasten är slut, för det kommer ju aldrig någon annan.

Jag tror att det finns anledningar till att mobba, men de handlar inte om den som blir mobbad utan om mobbaren. Nästan alla som mobbar gör det för att något är fel i deras liv, för att de känner sig osäkra i något. De tar ut det genom mobbing för att de inte vill visa att de själva inte mår bra. Det har hänt att jag frågat mina mobbare varför de sa som de gjorde. Ofta har de blivit väldigt förvånade först, men när de förstått att jag menat allvar är det som om luften gått ur dem och de börjar prata. Det visar sig ofta att de inte mår bra, är otrygga i sig själva och inte har någon som hjälper dem. För att höja sin status och inte visa att de är svaga utsätter de andra för förtryck.

Tack vare det jag varit med om kan jag lättare se när något är fel. Jag tvekar inte att ingripa, för jag vet hur fruktansvärt det är att vara i den situationen och hur det är när man inte pratar om det. Jag vill ge de utsatta ett leende och ett hej och visa att jag finns där om de vill berätta. Jag har inget organiserat program mot mobbing, ingen organisation bakom. Det är bara jag, mitt leende och det bagage jag har med mig. Alla måste vi lära oss att se, vara närvarande och ställa den viktiga frågan: Hur mår du egentligen?

MALALA YOUSAFZAI

UTBILDNINGSAKTIVIST & FREDSPRISTAGARE

”Det finns bara ett sätt att bekämpa terrorismens ideologi och det är genom utbildning.”

Hon minns inte att en ung man stoppade dem och frågade om det här var bussen från Khushalskolan. Hon minns inte heller den man som hoppade upp baktrill i fordonet, eller hans fråga: ”Vem är Malala?” Hon hörde inte knallen från hans vapen, kände inte kulan som trängde in strax intill vänster öga. Det sista hon kommer ihåg är provet hon haft i Pakistans historia samma dag. Därefter är allt svart. Malala Yousafzai, en fjortonårig skolflicka som för länge sedan lovat sig själv att aldrig hämnas, hade blivit så farlig för Swatdalens talibaner att hon måste dö. Hon trotsade deras påbud att flickor inte får gå i skolan, vägrade lyda de islamiska terroristernas order om att kvinnor ska tåga. Malala var nio år när hon började blogga om skräckens vardag i Mingora, tretton när hon fick Pakistans första fredspris för ungdomar. Ett år senare, den 9 oktober 2012, sköt de henne. ”Låt detta bli en läxa”, sa talibanledaren Maulana Fazlullah när hon till hans stora besvikelse överlevde attentatet. Visst lärde hon sig en läxa – att fortsätta kämpa för sina drömmar. ”Ett barn, en lärare, en penna och en bok kan förändra världen”, försäkrar världens yngsta mottagare av Nobels fredspris.

När jag föddes sa alla i släkten till min mamma: ’Oroa dig inte, du kommer att få en son nästa gång, låt oss be om en son.’ Jag var den andra dottern i min familj och en del personer i vår omgivning oroade sig för att min mor bara skulle föda döttrar. Uppfattningen på många håll i Pakistan och på andra ställen är att en dotter endast är en börda för sin familj eftersom hon inte kan försörja den. Det är männens uppgift att stödja sina anhängiga ekonomiskt. Året 2009, då jag fyllde tolv, var det dittills värsta i mitt liv. Talibanerna förbjöd oss flickor att gå i skolan, så jag och mina vänner kunde inte komma dit. Vi tvingades dessutom att lämna våra hem. I tre månader var vi på flykt utan någonstans att ta vägen. Jag hade inte det minsta hopp om att vi någonsin skulle kunna återvända till Swatdalen, men till slut besegrades talibanerna av den pakistanska armén och vi kunde komma hem igen.

Problemen för flickor i Pakistan handlar inte bara om att inte få gå i skolan. Barnarbete och barnäktenskap innebär lika stora plågor. Jag började skriva en blogg om flickors rättigheter, som skulle få en enorm betydelse i mitt liv. Jag och mina vänner återvände till skolan, men i hemlighet, klädda i våra vanliga kläder så ingen skulle lägga märke till oss. Vi ville inte missa en enda dag i skolan, utbildning var en så dyrbar sak för oss.

Vid offerhögtiden eid al-adha offrar muslimer djur till minne av Abraham som fruktade Gud så mycket att han var beredd att offra sin egen son. Enligt islams regler får man bara offra fyrfota djur som kor, bufflar, kameler och getter. Nu kungjorde talibanerna att de tänkte offra djur med två ben också. Med det menade de förstås människor – vem som helst som höjde sin röst.

Efter attacken mot mig följde en fruktansvärd tid. Medan jag återhämtade mig började jag förstå att jag hade blivit angripen just för att jag höjde min röst och insåg vilken kraft det låg i att säga sin mening och stå upp för de mänskliga rättigheterna. Jag hade redan gått igenom sådan fruktansvärd skräck och var inte rädd för deras vapen, men de var rädda för min röst. Jag förstod också hur många människor som stöttade mig, så vad hade jag att vara rädd för? I detta mitt andra liv kände jag att jag hade stått ansikte mot ansikte med döden och att ett nytt liv nu började. Det ville jag ägna åt att kämpa för utbildningens sak.

Malala Yousafzai, Pakistan, f. 1997. Kvinnorätts- och utbildningsaktivist. Utsattes 2012 för mordförsök utförd av taliban-trogna. Lever i exil i Storbritannien. Har tilldelats otaliga utmärkelser, bland annat Nobels fredspris, World Children's Prize och Sakharovpriset.

OM JAG VARIT KVAR I PAKISTAN utan att få gå i skolan hade jag troligen tvingats gifta mig väldigt ung, precis som många av mina vänner. De har fått barn när de själva fortfarande varit barn. En av mina vänner slutade skolan i femte klass. Hon ringde mig när hon var fjorton och berättade att hon gift sig och fått en son. Jag blev chockad. På bara några ögonblick hade hennes liv förändrats. Hon hade drömmar för sitt liv, ville bli läkare. De utplånades i samma stund som hon blev någons hustru och mamma i en ålder då hon borde ha suttit i klassrummet.

Jag är kvinna och jag vill använda det inflyrande jag har nu till att arbeta för att kvinnor ska få makt över sina liv. Det finns ingen skillnad mellan män och kvinnor, vi är jämlika. Det går inte att göra skillnad på våra rättigheter. Jag tycker att det är fruktansvärt att sådana idéer är så utbredda, att kvinnor inte ska behandlas på samma sätt som män. Jämlikheten är viktig för hela samhället, inte bara för kvinnorna. Det finns så mycket som måste göras och om kvinnor deltar i arbetet kommer länderna att klara sig mycket bättre. Samhället blir bättre.

När det gäller kampen mot terrorismen säger jag alltid att om du använder vapen dödar du bara terroristerna, inte deras ideologi. Det finns bara ett sätt att bekämpa terrorismens ideologi och det är genom utbildning. Vi måste ha klart för oss varför dessa människor tar till vapen: de har tagit intryck av extrema religiösa budskap och vuxit upp i ett system där det inte är tillåtet att ifrågasätta någonting. God utbildning handlar om att lära sig att ifrågasätta. I stället för att skjuta kulor borde vi börja lösa problemen från den utgångspunkten. Skapa ett utbildnings-system där alla barn är lika mycket värda och får lära sig ställa de viktiga frågorna, där ingen diskrimineras på grund av hudfärg, kön eller religion, där alla har en röst i samhället. Utan en röst är det så lätt att ta till vapen. Vi måste lösa dessa frågor från rötterna. Terrorismen kan inte besegras med enbart krig.

När jag bodde i Swatdalen och flickor förbjöds att gå i skolan oroade jag mig så mycket för politikernas beslutsfattande att jag tänkte att varför skulle inte jag kunna bli premiärminister i Pakistan? För mig är Benazir Bhutto en inspirerande symbol för kvinnligt ledarskap. Man kan alltid diskutera hennes politik, men att hon två gånger lyckades bli Pakistans premiärminister är något som alla borde acceptera och respektera.

Det var min dröm på den tiden: att bli premiärminister. Idag vet jag inte riktigt vad jag vill göra med mitt liv. Jag har ingen klar idé om något yrke nu, men kommer alltid att arbeta med min kampanj för utbildning åt alla. Jag har inte varit i Pakistan på nästan fyra år, men vill resa tillbaka till mitt land. Risker finns ju överallt, men det var där det började för mig och det är där jag vill fortsätta.

ABBAS AHMADI

INTEGRATIONSHANDLEDARE

”När man lever gömd, under jord och utan rättigheter, kan man inte gå till skolan, till vårdcentralen eller umgås öppet med sina vänner.”

Att de försvinner är ett svårt administrativt problem, för hur ska man kunna köra bort den som är borta, eller ens pröva asylansökan? I en välordnad byråkrati ska människor inte kunna hålla sig gömda i år efter år. Var håller de egentligen hus? Abbas Ahmadi var i Malmö i arton månader utan att finnas, utlämnad till andras medmänsklighet och sin egen beslutsamhet. Det räckte långt. När Abbas Ahmadi äntligen kunde sluta gömma sig såg han till att göra precis det och ordnade en protestmarsch genom Sverige.

Vi gick hela vägen från Malmö till Stockholm. Genom stora städer och små byar där man kanske aldrig hade träffat en flykting. Vi ville träffa människor och berätta om oss själva, varför vi lämnat våra hemländer, vad vi önskar oss och drömmer om.

Det var Asylstaten, och på vägen lyckades vi bygga nätverk i olika samhällen, vars medlemmar hjälper andra människor idag. Detta hände 2013, det år jag sökte asyl för tredje gången och för första gången hade fått berätta min historia för någon på Migrationsverket.

Jag är född i Afghanistan och tillhör en folkgrupp som kallas hazarer. Vi ser asiatiska ut och när jag var liten kallade många mig för kinesisk afghan. Hazarerna är shiamuslimer och har gång på gång utsatts för förföljelse och massakrer. Jag var två år när vi flydde första gången, till Iran. Andra gången vi flydde var jag tio och tredje gången sexton. Då tog jag mig till Europa. Jag åkte över havet, från Turkiet till Grekland, i en liten gummiått.

I fem månader satt jag på ön Patras. Det kändes som att det var krig där, fullt av soldater och poliser. Jag ville inte bli tillbakaskickad till Turkiet, utan försökte ta mig upp på en lastbil för att åka därifrån. Soldaterna kom på mig och sparkade och slog mig med sina batonger. En av dem spottade mig i ansiktet och kallade mig terrorist. Jag försökte förklara att jag också drabbas av de terroristerna som han pratade om, jag hade ju flytt därifrån. Då slog soldaten mig för att jag inte skulle prata.

Till slut kom jag iväg. Vi var fem stycken som låg i en låda som inte var större än en och en halv meter, under en lastbil. Resan från Grekland till Italien tog trettiosex timmar. Vi hade några kakor, lite vatten och flaskor att kissa i. Det var mörkt, jag var rädd och hade svårt att andas. Samtidigt var jag tvungen att vara tyst och kämpa för att inte svimma. Ibland kände jag paniken komma, men efter månaderna på den grekiska ön var jag desperat att ta mig vidare.

Jag ville till Sverige. Där skulle alla vara hjälpsamma och ge mig möjligheter att gå i skolan och bli det jag ville bli, det var jag övertygad om. Migrationsverket sa nej. Enligt Dublinförordningen skulle jag inte söka asyl i Sverige, men när jag för andra gången hade packat mina saker bestämde jag mig för att inte åka till Nederländerna en gång till. En vän i Malmö gav mig husrum och jag kom i kontakt med Asylgruppen som hjälper asylsökande och papperslösa. När man lever gömd, under jord och utan rättigheter, kan man inte gå till skolan, till vårdcentralen eller umgås öppet med sina vänner. Det känns som om hela samhället är poliser och alla tittar på en och vill få fast en.

När som helst kan någon fråga efter ID. Under tiden jag levde gömd pågick ett projekt som kallades REVA, som innebar att kriminalvården, polisen och Migrationsverket samarbetade för att jaga papperslösa människor. Jag fick sms varje dag om att jag inte skulle gå till ett visst ställe för att det stod poliser där och kollade ID.

Abbas Ahmadi, Afghanistan, f. 1993. Har levt som flykting i nästan hela sitt liv och som papperslös i Sverige i arton månader. Startade Asylstaten samt var en av initiativtagarna bakom Ensamkommandes förbund. Har numera svenskt uppehållstillstånd och arbetar som integrationshandledare i Lomma kommun sedan 2015.

JAG HAR ALLTID HAFT ETT SPRÅKINTRESSE. Var jag än har varit har jag försökt lära mig språket. Svenska lärde jag mig på egen hand. Efter två månader kunde jag rätta tolken. Jag vill inte att någon ska tolka åt mig, jag vill klara mig själv. Det har jag gjort sedan jag var sju år och jag har klarat mig hittills.

Jag ville inte sitta hemma. Jag ville komma ut, och fick kontakt med Individuell Människohjälp, där jag började mitt volontärarbete. Jag blev också medlem i ett band som jag spelade trummor i. Asylgruppen hade kontakt med skolor och genom dem fick jag till slut börja skolan. Jag fick förstås inga betyg och kunde inte berätta för mina klasskamrater att jag var papperslös, men jag fick hoppet tillbaka. Efter arton månader som gömd sökte jag asyl igen, och så startade vi Asylstafetten. Året därpå, när jag fått permanent uppehållstillstånd, åkte vi till Almedalen för att visa politikerna att vi är människor som har rättigheter.

Jag vill ha samma rättigheter som ni har och bygga det här landet tillsammans med er. Det känns skönt att vara i Sverige och Malmö, och känna att jag kan utveckla mig själv som person och använda det som jag har i min rygsäck. Jag är van vid att fly, van vid att bli diskriminerad och har blivit kränkt och slagen i hela mitt liv. Varje dag tar politikerna beslut som visar att de skiter i människorna. Människor lämnar sina hem, sin barndom, sina vänner, allt. Jag vill hjälpa dem och blir stark när jag ser att de förstår vad jag säger och att de kan göra något för att få det bättre.

Idag har jag en utbildning och arbetar med att hjälpa ensamkommande flyktingbarn. Det har gått bra för mig, men jag tänker ofta tillbaka på de år som jag förlorade. Nu strävar jag efter att allt ska gå lättare för mig och jag försöker hela tiden utvecklas som person.

Mina drömmar tappade jag när jag kom hit. Idag har jag nya drömmar. En dag ska jag öppna ett barnhem i Afghanistan. Jag har själv varit gatubarn och barnarbetare och vet hur det känns och hur de drabbas av krig, fattigdom och förföljelse. Att hjälpa dem är min högsta dröm.

RUBY ROSE

MODELL, DJ & SKÅDESPELARE

”Jag kände att jag var född i fel kropp. Jag drogs till tjejer.

När jag var tolv år bestämde jag mig för att komma ut med att jag var lesbisk.”

Just innan fången Stella Carlin ska frigges villkorligt stormar vakterna in i hennes cell och för henne till säkerhetsavdelningen. Någon har tipsat dem om förbjudna föremål. Stella förstår vem som lagt dit sakerna; medfången som nu hämnas för sveket. Det är ironiskt, för Ruby Rose som spelar Stella i *Orange Is the New Black* tror absolut inte på hämnd. ”Ditt enda sätt att hämnas är att lyckas med ditt liv”, var en av de få saker Rubys mamma lyckades lära sin dotter. Mobbingsoffret Ruby Rose blev DJ, tv-stjärna, fotomodell och skådespelare. Framgången hjälpte henne att förlåta barndomens plågoandar, minnet av deras skräckvælde driver henne att stödja unga vars uppväxt liknar hennes egen.

Mamma hade blivit misshandlad av olika män i hela sitt liv, under mina första år var vi på ständig flykt undan min pappa. Så man kan säga att jag växte upp med en halv förälder när mina klasskamrater hade två, och jag skötte på det hela taget min egen uppfostran. I bästa fall kan ett sådant öde göra en till en stark människa.

Jag förstod ganska tidigt att folk tyckte vi var väldigt annorlunda. Vi hade inte mycket pengar. Mamma hade en tatuering och det var verkligen inte socialt accepterat på den tiden. Dessutom var jag en pojkflicka, androgyn. Mamma gillade inte det. Hon tyckte att jag borde vara som andra, så hon skaffade riktigt gulliga klänningar och kjolar för att jag skulle se ut som en söt flicka. Jag avskydde det, klippte håret riktigt kort och ägnade mig bara åt sådana saker som killar gillar. När de andra tjejerna lekte med Barbie höll jag på med Ninja Turtles. Många hade roligt åt det och undrade om jag egentligen var en pojke.

Jag kände att jag var född i fel kropp. Jag drogs till tjejer. När jag var tolv år bestämde jag mig för att komma ut med att jag var lesbisk. Eftersom jag ändå inte hade några vänner fanns det inte så mycket att förlora. Trodde jag. Varje dag följde de andra tjejerna efter mig hem från skolan. De skrek och slog mig. Några av dem hade kniv och sa att de skulle skära halsen av mig. Jag försökte ta olika smitvägar hem, men de hittade mig alltid. Så höll det på tills jag var nitton.

Som liten var jag nog väldigt stark. Idag finns det så mycket som kan göra mig upprörd och ledsen, men som barn var jag som en liten soldat. Då fanns det ingenting som kunde trycka ner mig särskilt länge. Visst, jag kunde känna att jag verkligen var nere för räkning och inte hade någon som backade upp mig, men då brukade jag titta mot himlen, tänka på min hund eller inbilla mig att jag hade en vän, och finna styrka i det. I många år var det min fantasi som höll mig uppe. Dessutom trodde jag faktiskt att andra hade det ungefär lika illa som jag. Arg blev jag inte förrän långt efteråt.

Jag var en duktig boxare och hade egentligen lätt kunnat slå vem som helst av mina plågoandar, men är glad att jag aldrig gjorde det. Jag ville inte ha deras blod på mina händer. Det låter knasigt, men jag hade redan då drömmen om att en dag kunna hjälpa andra i samma situation. Kanske bli barnpsykiolog eller skriva en bok. För att klara det måste jag fixa skolan, och det gjorde jag, men mina betyg räckte inte. Så jag bestämde mig för en annan väg; att bli så känd att människor började lyssna på mig.

Ruby Rose, Australien, f. 1986. Fotomodell, DJ, skådespelare och programledare. Slog igenom i MTV i Australien. Är ambassadör för organisationen Headspace, som hjälper mobbade och utsatta ungdomar. Genderfluid och engagerad i frågor rörande kön och sexualitet.

FÖR MIG ÄR FRAMGÅNGEN HÄMNDEN. Att lyckas och inte låta hämndlystnaden äta dig. Du kan aldrig få hämnd genom att slå tillbaka, skada andra människor, tvinga dem att betala. Livet funkar inte så. Du måste jobba med din egen självkänsla, på din egen lycka, och inse att du är en del av ett större sammanhang. En av de värsta var en flicka från Bosnien. Hon hade sett sin familj sprängas i bitar, ville väl hämnas på hela världen och valde mig. Men de flesta andra var helt vanliga tjejer från trygga, välordnade hem. Några av dem har hört av sig på Facebook nu, bett om ursäkt och velat bli vänner. Jag säger okej till det första men inte till vänskapen. Jag har riktiga vänner nu.

Använd delete-knappen. Blockera alla som vill dig illa. Det är det bästa råd jag kan ge den som trakasseras på nätet. När jag var liten fanns inte sociala medier. Så snart jag kommit innanför dörren hemma var jag fredad, men så är det inte för mobbade idag. Med Facebook, Twitter och Instagram tar sig förövarna ända in i barnens rum. Men vi har knappar som hindrar dem. Blockera och delete. Blockera dem på alla sätt.

DANIEL DOMSCHEIT-BERG

IT-AKTIVIST & MEDGRUNDARE AV OPENLEAKS

”Öppenheten är en möjlighet för mänskligheten, inte ett hot.”

Klockan var fyra på eftermiddagen när den sista åldrungen fick stiga ur sängen. Några av de gamla duschade inte mellan januari och april. Vårbiträdet Brigitte Heinisch slog larm om läget på det kommunala äldreboendet i Berlin. Hon fick sparken. Det finns ju inget skydd för uppgiftslämnare i Tyskland, inte ens ett ord för det. Daniel Domscheit-Berg drömmer om att skapa webblattformar där alla utan risk kan avslöja övergrepp. En gång hjälpte han Julian Assange att bygga upp en sådan. Den hette WikiLeaks och förändrade världen.

Jag var tjugonio år, bodde i Wiesbaden och arbetade med webbdesign. Jobbet var okej men jag längtade efter att utträta något verkligt viktigt. I september 2007 publicerade tidningen *Guardian* sensationella uppgifter om korruptionen i Kenya. De hade fått informationen från en websajt som hette WikiLeaks, avsedd för alla som ville avslöja oegentligheter utan att själva bli röjda.

”Behöver ni hjälp?” chattade jag till WikiLeaks. Och Julian Assange behövde hjälp. Någon sa om WikiLeaks att vi på ett par år producerade fler scoop än vad Washington Post och New York Times gjort sammanlagt. Det är kanske sant och en vacker tanke, men det handlar ju inte om mängden utan om effekten. Det hjälper inte att du offentliggör tusentals dokument om ingen orkar läsa dem. Vi drog igång WikiLeaks utan att vara färdiga för framgången. När sajten blev världsberömd och vi översvämmades av dokument hade vi inte den organisation som krävdes för att ta hand om allt. Det hade behövts hundratals anställda för att ta hand om dokumenten. Kärngruppen i WikiLeaks bestod av fyra personer.

Lärdomen från WikiLeaks är att någon måste ha den struktur som krävs för att ta emot och förmedla den viktiga informationen. Idag försöker jag hjälpa olika organisationer med det. Att skapa plattformar där vem som helst kan avslöja vad som helst utan att löpa någon risk att avslöjas. Vi behöver mer öppenhet och transparens i världen, det är alldeles uppenbart när man ser på de problem vi har att tampas med idag. Bara genom öppenhet kan vi identifiera våra verkliga problem och lösa dem. Öppenheten är en möjlighet för mänskligheten, inte ett hot.

Transparens för mig är möjligheten att se igenom något. Det är ordets grundläggande betydelse. Denna genomskinlighet är nyckeln som hjälper var och en att förstå situationen vi befinner oss i, systemet vi lever i.

När jag växte upp kände jag en tilltagande frustration över att inte kunna fatta meningsfulla beslut eftersom jag inte hade tillräcklig information. Om vi tar ett nutida exempel: Hur ska vi kunna ha en genomtänkt uppfattning om eurokrisen när ingen av oss riktigt begriper hur euron egentligen fungerar? Hur ska vi veta vilken politiker vi ska stödja i den frågan? Det som drev mig då och som driver mig nu är viljan att skapa den öppenhet som gör att vi kan begripa samhället bättre, att sprida ljus över världens mörklagda områden.

Daniel Domscheit-Berg, Tyskland, f. 1978. IT-aktivist. Talesperson för visseblåsarorganisationen WikiLeaks i Tyskland 2007–2010. Grundade internetplattformen OpenLeaks 2011. Utgav 2011 boken *Inside WikiLeaks: My Time with Julian Assange at the World's Most Dangerous Website*.

IDAG HAR VI TEKNOLOGISKA MÖJLIGHETER att göra saker som var helt omöjliga förut, men vi måste använda dem till något viktigt. För tretusen år sedan beslutade människor att historia är något så betydelsefullt att den måste skrivas ner. Det vore en ödets ironi om nutidens historia skulle gå förlorad – inte på grund av att vi inte har möjlighet att beskriva den utan för att vi är så inriktade på oss själva att vi enbart använder teknologin på ett narcissistiskt sätt, till att dokumentera detaljer i våra egna liv i stället för de viktiga sammanhangen.

Jag har en ganska enkel dröm: att mänskligheten ska göra något viktigt av alla de möjligheter som finns. Att avslöjandet om hur vidrigt arbetarna i skofabriken i Sydostasien har det ska få oss att köpa andra skor. Och att vi inte ska sluta vara nyfikna bara för att vi inte är barn längre.

NADEZHDA TOLOKONNIKOVA

AKTIVIST & MEDLEM I PUSSY RIOT

”Min dröm är ett Ryssland där alla fritt kan säga vad de tycker, där ingen blir slagen och satt i fängelse för sina tankars och åsikters skull.”

De ställde sig framför altaret och sjöng något som aldrig hörts i Frälsarkatedralen eller någon annan rysk kyrka: ”Patriark Gundjajev tror på Putin. Din bitch, tro på Gud i stället!” I nästa vers bad de Jungfru Maria att frälsa dem från den ryska republikens president. För detta dömdes de tre kvinnorna i punkgruppen Pussy Riot 2012 till två års fängelse. Inför rätten bedyrade Nadezhda Tolokonnikova att aktionen inte riktats mot kristna, bara mot patriarken som uppmanat sina trogna att rösta på Vladimir Putin, en rysk diktator som avskyr feminister.

Vi kom till kyrkan med det vi kan och det vi hade att tillgå: vårt musikframträdande. Tanken var att vi under framträdandet skulle ge uttryck för vår oro över att patriarken av Moskva, tillika den rysk-ortodoxa kyrkans överhuvud, stödjer en politiker som med all kraft undertrycker vårt älskade civilsamhälle. Jag vill understryka att vi, när vi befann oss i kyrkan, aldrig sa något som skulle kunna uppfattas som förolämpande mot kyrkan, de kristna eller Gud. Allt vi sa, och vad hela vårt framträdande syftade till, var att visa hur starkt vi ogillade en specifik politisk händelse: patriarkens stöd för den auktoritära och antifeministiske Vladimir Vladimirovitj Putin.

’Du kommer snart att tröttna på att vara feminist, för när du blir äldre kommer du att älska män’, sa mina vänner i skolan. Jag försökte säga till dem att feminism inte handlar om att hata män utan om att vara jämlik. Men de förstod inte. Nu är jag tjugofyra och har inte ändrat åsikt.

Feminismen är en grundläggande del av mitt liv. Ännu mer sedan jag blev mor, för alla sa hela tiden åt mig vad jag skulle göra. Till exempel att alltid sitta hemma, för det är väldigt viktigt att en mamma gör det i Ryssland. Men jag vill inte det. Jag tror på jämlikhet mellan könen. I allt.

Om jag har blivit diskriminerad? Det är klart! Det var därför jag startade Pussy Riot. Innan dess var jag med i ett konstnärskollektiv i Moskva, både som aktiv medlem och som aktivist. Men varje gång vi blev intervjuade av journalister ställde de bara frågor till mannen i gruppen. De behandlade mannen som självklara ledare. Det gjorde mig galen. Det gjorde startade jag ett band med bara tjejer.

Jag ångrar inte aktionen i Frälsarkatedralen, inte ens efter tiden i fängelset. Vi har ju bara ett liv och kan inte se in i framtiden. Ibland är det nog bra, för om vi visste vad som skulle hända hade vi bara blivit rädda och jag gillar inte att vara rädd. I fängelset gjorde jag Sovjetunionens politiska aktivister till mina förebilder, för de satt i fängelser som var mycket värre än de som finns i Ryssland idag, och de satt där i tio eller tjugo år. Jag läste deras memoarer, och deras styrka fick mig att tänka att mina två år i fängelse faktiskt inte var så mycket i jämförelse.

Jag är inte arg för att man fängslat mig. Jag hyser inget agg, åtminstone inte mot människor. Politiskt agg, det hyser jag dock. Att man fängslat oss är ett tydligt tecken på att man berövat både oss och landet friheten. Det som gör mig arg är hotet mot de frihetliga krafterna i Ryssland. Alla måste försöka se den helhet som utgörs av till synes slumpmässiga händelser och den trend man kan utläsa ur vissa specifika fall.

Nadezhda Tolokonnikova, Ryssland, f. 1989. Feminist, aktivist och konceptkonstnär. Medlem i punkgruppen Pussy Riot. Dömdes till två års fängelse för en protestaktion mot Vladimir Putin i Frälsarkatedralen i Moskva 2012. Mottagit bland annat LennonOno Grant for Peace 2012 och Hannah Arendt Prize 2014.

DEN ANDRA GENERATIONENS FEMINISTER menade att det 'personliga är politiskt'. Det är sant. Fallet Pussy Riot är ett exempel på att en politisk rörelse kan födas ur det faktum att tre personer anklagats för förgelseväckande beteende. Över hela världen upprördes man över det förtryck och den förföljelse som de som stod upp mot den auktoritära regimen fick utstå. Allt från aktivister, punkare, popstjärnor, regeringstjänstemän och komiker till miljövänner, feminister, islamiska teologer och kristna, alla ber de för Pussy Riot.

Visst har jag blivit hotad efter frigivningen, men har bestämt mig för att inte vara rädd. Annars skulle jag vara tvungen att ha vakter omkring mig hela tiden och inte kunna gå ut, inte kunna åka tunnelbana. Jag älskar min stad och människorna i den och vill absolut inte ha två skräckinjagande livvakter i hämlarna vart jag än går. Så jag försöker lita på livet och till min goda tur.

Min dröm är ett Ryssland där alla fritt kan säga vad de tycker, där ingen blir slagen och satt i fängelse för sina tankars och åsikters skull. Den politiska situationen måste förändras. Putin har suttit vid makten länge och vet att han är en väldigt mäktig person, men alla diktatorer har en tendens att tappa kontraktet med verkligheten. Jag tror på den ryska historien och kulturen. Om Rysslands konstnärer återfår de goda villkor vi hade i början av 2000-talet kan vi utträtta mycket. Jag vill se ett Ryssland där konstnärer och aktivister kan leva och blomstra.

PHYMEAN NOUN

MÄNNISKORÄTTSAKTIVIST

”Den första skolan startade vi alldeles intill soptippen, och varenda dag gav jag mig ut för att övertala föräldrarna att låta sina barn gå dit. Snart hade skolan sexhundra elever.”

”Du måste gå i skolan. Utbildning är nyckeln till ett bättre liv”, sa Phymean Nouns döende mamma till sin dotter. Detta sa hon trots att alla deras släktingar hade mördats enbart för att de var lärare, läkare, jurister eller poliser. Modern själv hade studerat i Frankrike och överlevde folkmordet för att hon lyckades spela dum på ett så trovärdigt sätt att khmersoldaten trodde att han hade en enkel bonddotter framför sig. Bara den som har Kungskapen och Ordet kan effektivt bekämpa förtryckets ideologi. Säkert visste revolutionären Pol Pot detta, för under de knappt fyra år som hans röda khmerer hade makten i Kambodja mördade de systematiskt alla som hade en utbildning. Totalt föll två miljoner människor offer för det folkmord som pågick från 1975 till 1979. Phymean Noun var nio år när helvetet var över och hon för första gången utan risk kunde hålla en bok i händerna. I takt med att det nya Kambodja byggde upp ett utbildningssystem tog hon sig igenom det. När FN grundade organet UNTAC 1992, för att återskapa det kambodjanska civilsamhället, fick Noun jobb där. Hon fick ett bekvämt liv i Phnom Penh, med månadslön, bankkonto, bostad och bil.

En marsdag 2002 köpte jag en grillad kyckling och satte mig vid Mekongfloden för att äta lunch. När jag hade ätit upp slängde jag benen och skräpet i en papperskorg. Småkillarna måste ha legat gömda och väntat, för nu kom de rusande. De plockade upp kycklingbenen och började slåss om dem. Det var hemskt att se hur hungviga de var. Jag frågade var de bodde och de sa att de inte bodde någon särskild stans. Hela dagarna var de på jakt efter något att äta, sådant som andra hade kastat bort. Jag undrade om jag kunde hjälpa dem och de svarade att de, förutom en plats att kalla hemma, mest av allt drömde om att få gå i skolan.

Några dagar senare körde jag ut till Phnom Penhs största soptipp. Den var hög som ett berg och mitt i allt skräp bodde människor. Barn kröp omkring i sörrjan för att hitta något att sälja eller äta. Föräldrarna berättade att de inte kunde få jobb och inte hade några pengar till barnen. När jag kom tillbaka till kontoret undrade mina kollegor var jag hade varit, eftersom mina kläder luktade så fruktansvärt illa.

Många gånger återvände jag till människorna på soptippen. Till slut fattade jag beslutet att grunda en skola där. Jag kände att det var bråttom, varje dag var en förlorad dag. Så jag tog ut pengarna på mitt bankkonto, sade upp mig från FN-jobbet och bildade organisationen People Improvement Organization. Den första skolan startade vi alldeles intill soptippen, och varenda dag gav jag mig ut för att övertala föräldrarna att låta sina barn gå dit. Snart hade skolan sexhundra elever.

Vi fick uppmärksamhet och internationella organisationer började ge oss stöd. 2008 fick jag en Hero Award av tv-kanalen CNN och med prispengarna kunde vi bygga ett hus där elever kan övernatta. Idag driver vi tre skolor i slummen i Phnom Penh, med sammanlagt 1 340 elever.

Jag var fyra år när de röda khmererna tog makten i Kambodja och jag minns allt. Min mamma hade tolv syskon. Khmererna dödade dem allihop. Alla mina mostrar, morbröder och kusiner var utbildade. De var professorer, lärare och jurister. Det var därför de blev dödade. Vi var livrädda varje dag och hade varken mat eller böcker. Vi bara arbetade och slet.

MAMMA HADE OCKSÅ UTBILDAT SIG. Hon ville bli lärare och tog en master vid universitetet, men tack vare att hon hade lärt sig en massa praktiska saker också lyckades hon dölja att hon var högtbildad när de röda khmererna kom. 'Visst har du en masterexamen', var det någon som sa. 'Nej, jag kan inte läsa, jag kommer från en bondgård', sa mamma. 'Bevisa det! Visa oss att du kan sy kläder', sa soldaterna. Så visade hon att hon kunde sy, och sedan tillverkade hon ett par skor av gummit från ett gammalt bildäck. Till slut trodde khmersoldaterna att hon verkligen var en utbildad kvinna från landet, och lät oss leva.

Vi överlevde khmerernas valde. När jag äntligen fick börja skolan kände jag att jag ville läsa vända bok i hela världen och flyttades snabbt upp i årskurserna, från tvåan till fyran till sjuan. Sedan förändrades allt. När jag var femton år fick mamma cancer. Min pappa hade lämnat familjen och min syster hade flytt till Thailand, så jag var ensam med mamma och min tvååriga systerdotter.

De röda khmererna hade mördat alla läkare och mitt enda sätt att skaffa pengar till oss var att sälja våra tillhörigheter, en efter en. 'Du måste gå i skolan', sa mamma och när jag inte ville lämna henne envisades hon: 'Pengar och saker kan människor ta ifrån dig, men din kunskap kan ingen stjäla.'

När mamma dog var allt jag hade kvar det tomma huset och en cykel, men jag lyckades få ett jobb som sekreterare och fick ta med min systerdotter dit. Varje dag efter jobbet cyklade jag till en kvällsskola. Så kämpade jag på. Efter många år lyckades jag hitta min syster igen, så hon kunde återförenas med sin dotter.

Min mamma fick mig att tro att allt är möjligt. Jag vet att hon skulle vara stolt över mig och jag är stolt över att vara den jag är.

FATIMA NAZA

MÄNNISKORÄTTSAKTIVIST

”Låt ingen annan bestämma vem du ska gifta dig med.”

Mina föräldrar vill inte att jag ska gå i skolan längre”, sa sjuåriga Merima när lektionen var slut. ”De säger att jag ska gifta mig.” Om läraren hade läst landets konstitution kunde hon ha påpekat att dess 75:e artikel garanterar alla barn rätten till utbildning och dessutom föreskriver skolplikt genom hela grundskolan. Läraren kunde också ha tipsat Merima om artikel 18 i Montenegros författning som garanterar landets kvinnor full jämställdhet och därmed rätten att själva avgöra när de ska gifta sig och med vem. Läraren gjorde inget av detta. Hon sa bara: ”Okej Merima, det där är era sedvänjor. Du är ändå inte särskilt duktig i skolan. Då är det bättre för din familj om den kan ha någon annan nytta av dig.” Så fick Merima sluta skolan utan att någon vuxen brydde sig om det, precis som de flesta romska flickor i Montenegro. Det är svårt att hitta någon längre ner på samhällsregeln än denna dubbelt diskriminerade grupp, brukar Fatima Naza påpeka när hon berättar om Merimas öde. När EU kartlade hur dagens romer har det jämfört med de allra fattigaste icke-romerna i Europa blev resultatet tydligt i samtliga länder. Jämfört med romerna är vi alla gynnade. Fatima Naza blev som sjuttonåring den första aktivisten för Montenegros romska kvinnor. Hennes jourtelefon för desperata medsystrar utvecklades till organisationen CRI, Center for Roma Initiatives. Prisbelönt i omvärlden, omstridd på hemmaplan.

Jag har fortfarande inte gift mig. Min mamma är lustig, för hon tror verkligen att äktenskapet skulle lösa alla mina problem. Visst vill jag gärna ha barn, men jag kommer aldrig någonsin att gifta mig och det har jag sagt till henne. Ingen i min släkt vill prata med mig. De säger att det är något fel på mig.

Mamma var fjorton år när hon gifte sig med min pappa. Det var arrangerat förstås. Han var tjugotvå och de hade inte träffats före bröllopet. Sedan födde hon två söner och fem döttrar. Hon sa alltid till oss: ’Låt ingen annan bestämma vem du ska gifta dig med.’ Den inställningen, och att de var så måna om att vi barn skulle utbildas oss, gjorde mina föräldrar till sårningar i den romska gemenskapen. De har alltid arbetat båda två, haft råd att bygga ett hus, och de arbetar fortfarande. Därför är det så märkligt att mamma ändå tror att äktenskap och barnafödande är det absolut viktigaste i en kvinnas liv.

Romerna är en marginaliserad grupp i Montenegro och inom den romska gruppen är kvinnorna längst ner. De har inte rätt att bestämma någonting i sina liv. Som romsk kvinna får du inte ens bestämma vad du ska ha på dig eller vart du ska gå. Ännu mindre får du avgöra vem du ska gifta dig med och hur många barn du ska ha. Allt bestäms av mannen eller ett råd bestående av äldre män. I det samhället är mäns makt över kvinnors sexualitet helt avgörande. En familj kan sälja en av sina döttrar till äktenskap och få mellan fyrtusen och femtontusen euro, men hela affären bygger på att flickan är oskuld. Därför vill föräldrarna naturligtvis sälja sin dotter så tidigt som möjligt, för om hon inte är oskuld får de inga pengar och tvingas gifta bort henne med någon äldre man.

Flickor som inte får gå i skolan har ingen chans att lära sig vilka rättigheter de faktiskt har, och den som inte känner till sina rättigheter kan inte göra något åt sin situation. Jag och mina fyra systrar fick gå i skolan och ingen av oss har gift sig i enlighet med romsk tradition. Min dröm är att leva i den frihet det innebär att inte behöva skämmas för någonting – varken för att jag är rom eller för att jag är kvinna.

Fatima Naza, Montenegro, f. 1980. Kvinnorätsaktivist. Blev som sjuttonåring landets första romska kvinnorätsaktivist. Kämpar för frihet och rättvisa inom familj och samhälle. Medgrundare av Center for Roma Initiatives. CRI tilldelades Anna Lindh-priset 2012, för deras arbete för romska kvinnor i Montenegro.

DET FINNS BARA EN ENDA KVINNA som arbetar för regeringen i Montenegro. Jag har försökt att få jobb men aldrig lyckats eftersom jag är en romsk kvinna. Det gör mig väldigt arg. Ibland försöker jag övertyga mig själv om att det kommer att förändras. Men det kommer att ta tid. Jag har två bröder som inte kan få arbete i Montenegro, enbart för att de är romer. En av mina brorsdöttrar säger att hon tänker bli läkare. När min bror fick höra det sa han till henne: 'Ska du bli läkare? Vem tror du skulle gå till dig för att få hjälp?' Jag kan bli så ilsken när jag tänker på detta.

Romer blir alltid illa behandlade när de går till läkare eller vårdcentralen, men det handlar också om bristen på dokument. Det är ett stort problem i Montenegro, eftersom inte alla romska barn blir registrerade vid födseln. De har inga id-handlingar och kan inte få någon sjukförsäkring. Det problemet handlar inte enbart om diskriminering utan om något mycket större.

Vår organisation kämpar för de romska kvinnornas rättigheter och där har vi problem med ledarna för romerna i Montenegro. Många av dessa män vill varken arbeta eller prata med oss. De vill behålla makten, bevara den romska traditionen och patriarkatet, och känner sig hotade av vårt arbete för jämställdhet. Samtidigt är jag en kvinna bland andra kvinnor. Jag säger aldrig att jag är rom eller från Montenegro. Jag är kvinna!

JASON DIAKITÉ

ARTIST

”Visst skulle man vilja flytta berg, men det går också bra att försöka röja några stenar ur vägen.”

”Det är för att din mamma spillde kaffe på dig när du var liten”, svarar barnskötaren när pojken frågar varför han inte har samma hudfärg som de andra i Lund. Jason misstänker att hon lurar honom. Hans misstankar bekräftas när han hunnit fylla nio och måste utstå dagliga gliringar för sitt utseende. Det tar Jason Diakité några år att vända skamkänslan till stolthet, ytterligare några att forma vreden till en raplåt. ”Sverige är ju mitt också, vad tror du annars?” rappar han till alla som inte vill begripa. När han kommer in i affären och de glor på honom för hans hudfärgs skull, vad är det de inte förstår? Vad är de rädda för? Timbuktu ligger i Mali. Kanske bodde Jasons morfars fru där innan hon fångslades och fördes till USA som slav. I varje fall blev staden ett bra artistnamn. ”Ni behöver inte vara toleranta mot mig, jag kräver inte att bli tolererad”, sa hiphopmusikern Timbuktu när han stod i Sveriges riksdagshus och tog emot ett pris för sin insats för mänskliga rättigheter. Tolerans är något som den rådande ordningen visar mot den som avviker, mot den som enligt normen är mindre värd. ”Däremot kräver jag, med all kraft jag kan uppbåda, att bli bedömd för mina handlingar och min personlighet.”

När jag är i New York kan jag känna att hudfärgen inte spelar någon större roll. Eller i Havanna, där de sedan länge är vana vid olika nyanser på huden. Mina föräldrar är från USA. Jag är så att säga både vit och svart, hälften av varje. När jag reser i Västra kallar de mig vit, men det handlar mer om vilken kultur jag representerar. För dem står jag för en vit kultur, en västerländsk europeisk kultur. Så de tar ju inte emot mig som en förlorad son precis.

I Sverige har jag alltid varit ifrågasatt. I hela mitt liv har jag fått höra att jag inte är tillräckligt svensk, att jag inte ser svensk ut. Det har blivit en motiverande faktor för mig, för jag vill inte att mina eller några andra barn i det framtida Sverige ska ha en så skev bild av vem som är svensk. Att jag är här och står upp för vem jag är, det hjälper till att förändra bilden av hur Sverige ser ut. Det vill jag i varje fall tro.

Jag föddes och växte upp i Lund. När jag var nio tio år blev jag väldigt retad i skolan för min hudfärg. Det fanns en tid i mellanstadiet när jag bara ville passa in och vara som mina vita klasskamrater, men i gymnasiet var jag väldigt stolt över min hudfärg, eftersom den särskilde mig från de allra flesta. Jag väljer att se den som en fördel och är glad över att vara den jag är.

På något sätt har jag funnit min sannaste identitet genom min musik. Antingen mina tankar upptas av kärleksbekymmer eller oro över vart samhället är på väg, skriver jag om det. Det är det som är det vackra med det konstnärliga uttrycket, att jag själv kan bestämma vad jag ska skriva om. Jag ser positivt på framtiden, för även om den ser oroväckande ut, finns det så många kärleksfulla människor som kämpar för att den ska bli bättre än vad vi kanske befärad just nu.

När jag var tjugofem år ville jag förändra världen och det vill jag nog fortfarande. Men jag har insett att den förändringen sker här, där jag står just nu och i min närhet. Visst skulle man vilja flytta berg, men det går också bra att försöka röja några stenar ur vägen.

NADIA MURAD

MÄNNISKORÄTTSAKTIVIST

| 87

*”Vi bad att de skulle döda oss i stället,
men våldtäkterna bara fortsatte.”*

När telefonen ringde och någon varnade för vad som höll på att hända i byn var det för sent. Terrorkrigarna hade redan marscherat in i Kocho. Snabbt grep de alla män de kunde hitta, kanske fyrahundra. ”Omvänd er till islam eller vi dödar er”, sa terroristerna. Strax därpå var männen i den yazidiska byn Kocho döda. Ytterligare något senare skulle Nadia Murad önska att hon hade fått dela sina sex bröders öde. Yazidierna lever i de trakter där Syrien, Irak och Turkiet möts. Själva ordet är persiskt och betyder Guds tillbedjare, men sunnimuslimska extremister hävdar att yazidierna inte förtjänar bättre än att utplånas. I detta syfte tillämpar den terrorarmé som kallar sig islamiska staten förintelsekrigarens beprövade metod: att döda männen genast och låta kvinnorna gå under efter en lång tid av systematiska våldtäkter. Efter att den 3 augusti 2014 sålunda ha tömt ännu en yazidisk by i norra Irak på dess invånare, förde IS-krigarna kvinnorna från Kocho till staden Mosul och en fångenskap som fick dessa levande yazidier att avundas de döda. Varje gång Nadia Murad ska berätta om sina tre månader i helvetet börjar hennes själ att blöda på nytt, men hon är fast besluten att berätta eftersom de flesta av hennes medsysstrar är kvar i folkmördarnas våld och hennes egen frihet därmed en dyrbarhet som inte får ödslas bort. ”Vi vill ha ett fredspris som uppfordrar världen att bekämpa sexuellt våld mot kvinnor som vapen i krigföring”, sa den norska stortingsledamoten Audun Lysbakken när Nadia Murad nominerades till Nobels fredspris 2016.

Jag hamnade i händerna på en IS-krigare som hette Salman. När han hade våldtagit mig tvingade han mig att skura rummet. Jag var hans slav. Han slog mig. Sedan satte han mig i ett rum med vakterna och de våldförde sig på mig tills jag svimmade.

Det värsta var att de kunde komma när som helst. När som helst kunde de komma för att våldta mig. Det fanns ingen ’vanlig dag’ i den här fångenskapen, för IS-krigarna gav bort mig och de andra flickorna som gåvor till andra soldater, de sålde oss som sexslavar, de slog och förnedrade oss. Vi bad att de skulle döda oss i stället, men våldtäkterna bara fortsatte.

De sa att den som försökte fly skulle straffas, men jag försökte ändå. Första gången försökte jag krypa ut genom köksfönstret i det hus där jag hölls fången. Men de upptäckte mig. Som straff kom fyra IS-soldater för att våldta mig. De höll på från tidig morgon ända till morgonen nästa dag. Min känsla av hopplöshet och maktlöshet var total. Den gällde inte bara mig själv utan också det som hände mitt folk, min familj och tusentals kvinnor som jag.

Min mamma har alltid varit min stora förebild. Eftersom min far dog tidigt fick hon ensam ta hand om sin stora familj. Hon gav oss så mycket kärlek och var högt respekterad i byn. IS-soldaterna dödade henne. Till slut lyckades jag fly. Den IS-man som hade köpt mig gick ut för att handla. Då passade jag på. Jag sprang ut på gatan och bultade på alla dörrar. En familj släppte in mig. Tack vare dem, och den falska id-handling de skaffade, kunde jag komma undan.

Varje gång jag pratar om detta börjar såret i min själ blöda på nytt. Men den smärtan driver mig också att berätta. För dessa övergrepp kommer att fortsätta så länge IS-extremisterna är kvar. Och det är det muslimska samhället som måste stoppa dem; extremismen kan bara besegras ideologiskt, inte militärt. Jag har hört att IS-krigarna har sett mig i media och sagt att de ska komma efter och döda mig. Men jag är inte rädd. Jag har redan varit med om något som är värre än döden.

Nadia Murad Basee Taha, Irak, f. 1993. Yazda-aktivist som kämpar för yazidiernas rättigheter. Hennes mor och sex bröder dödades av IS. Tillfångatogs av IS och våldtogs dagligen, men lyckades fly efter tre månaders fångenskap. Har nominerats till Nobels fredspris och tilldelades Sacharovpriset för tankefrihet 2016.

PAUL RUSESABAGINA

MÄNNISKORÄTTSAKTIVIST

”Visar du ett folkmord som det verkligen ser ut kommer ingen att orka se filmen.”

John Hanning Speke ansågs ovanligt hyggelig för att vara upptäcktsresande. Säkert anade han inte hur många oskyldiga som skulle dö på grund av de rader han satte sig att skriva en sommar dag 1863, efter återkomsten från Afrika. ”Teori om hur de överlägsna raserna besegrar de underlägsna” började engelsmannen. I det drittills okända kungariket Rwanda hade han träffat på människor som var så stiligade att han tyckte de måste vara släkt med européerna. Denna folkgrupp kallades tutsi och var enligt Speke som gjord för att härska över Rwandas ”vanliga negrer”, hutu. Spekes hemsnickrade teori blev snabbt allmän sanning och i hundra år skulle tyska och belgiska kolonialherrar tillämpa den. Så skapades hatet mellan folkgrupperna i Rwanda. Så blev det möjligt att verkställa det besinningslösa men välorganiserade dödandet som inleddes den 6 april 1994 och som på hundra dagar kostade åttahundratusen människors livet. Folkmordet i Rwanda utfördes framför ögonen på FN-trupper som hade order att inte ingripa. Sjuttio procent av landets tutsier tros ha mördats. Några av dem, en källa anger 1 268, tog sin tillflykt till lyxhotellet Hôtel des Mille Collines i Kigali där Paul Rusesabagina höll ställningarna – och blev världens mest ryktbara hotelldirektör.

Vi hade varit instängda på hotellet i nästan en månad när vi fick besked om att några skulle kunna bli evakuerade och förda i säkerhet. Överst på namnlistan stod jag och min familj. När människorna på hotellet såg listan kom de till mig och sa: ’Vi såg ditt namn på listan. Om du tänker lämna hotellet, säg till oss först, så kan vi gå upp på taket och hoppa.’ Jag såg på dem och visste att de menade det. Hellre skulle de dö frivilligt än att hamna i mördarnas våld, för då skulle de bli torterade. Vi visste att mördarna plågade sina offer så länge att de till slut bönade och bad om att få dö. ’Om du lämnar hotellet tar vi livet av oss’, upprepade människorna och tittade på mig.

Det var den 2 maj 1994. Nästa dag skulle evakueringen ske. Mina döttrar var sexton och tolv, min son fjorton. Familjen skulle få en fristad i Belgien. Hela natten satt vi uppe och jag var tvungen att fatta mitt livs svåraste beslut. När morgonen kom hade jag bestämt mig för att stanna på hotellet. Jag tog farväl av min hustru och mina barn – och visste naturligtvis inte om jag skulle få se dem igen.

I ytterligare två månader skulle dödandet pågå. Att jag lyckades freda mitt hotell och människorna där mot de hotfulla soldaterna kanske berodde på att jag är en bra förhandlare, vilket i sin tur beror på att jag redan som barn lärde mig att se en sak från två sidor. Min pappa var hutu, min mamma tutsi. Jag växte upp i en blandad familj och blev en blandad person. För mig var det omöjligt att hata eller frukta någon av grupperna och på det sättet var jag väldigt olik mina skolkamrater. Hutubarn och tutsibarn gillade inte varandra eftersom de hade hört så många hemska historier hemma.

När det belgiska kolonialväldet tog slut 1959 blev det revolution i Rwanda. Tiotusentals tutsier dödades, hundratusentals drevs på flykt. Då var jag bara fem år och begrep inte riktigt vad som hände. Flera år senare skulle jag lära känna hatet och diskrimineringen. Jag var på väg till skolan med min kompis Gerald när vi blev stoppade av en grupp hutukillar.

Paul Rusesabagina, Rwanda, f. 1954. Före detta hotellchef. Räddade under folkmordet i Rwanda 1994 livet på 1 268 tutsier och hutuflyktingar, genom att ge dem en fristad på det hotell i Kigali där han var chef. Händelsen filmatiserades i *Hotel Rwanda* 2004. Grundare av Hotel Rwanda Rusesabagina Foundation.

DE SA ATT GERALD INTE SKULLE FÅ GÅ I SKOLAN MER. Både han och jag kom från blandade familjer, men Gerald's pappa var tutsi och det är pappan som räknas. Jag fick fortsätta i skolan men Gerald blev utsparkad. Den 7 april 1994 gick min son ut för att hälsa på en kompis. När han kom hem till dem hade hela familjen blivit mördad. Kompisen, hans mamma, sex systrar och två av grannarna låg där formligen slaktade. När min son kom hemrusande kunde han inte få fram ett ord, han bara sprang upp på sitt rum och stannade där i fyra dagar utan att tala med någon.

Vi bodde på hotellet då och det är där spelfilmen *Hotel Rwanda* utspelar sig. När jag såg den slogs jag av hur lite blod och dödande man ser i filmen jämfört med i verkligheten. Så är det ju, om du vill få publiken att ta till sig ett budskap bör du inte visa dem mer än de klarar av att se. Du vill ju att de ska sitta kvar till slutet, och visar du ett folkmord som det verkligen ser ut kommer ingen att orka se filmen.

Jag såg med egna ögon hur människor blev huggna till döds och hur FN-soldater stod och tittade på medan denna slakt pågick. De ingrep inte, eftersom de hade order att inte ingripa. Varken FN:s generalsekreterare eller någon annan ville inse att det var ett folkmord som pågick. Så nej, jag anser inte att FN gör vad en sådan organisation borde göra.

FN styrs av supermakterna och kan aldrig fatta ett beslut som går emot någon av dem. Förenta Nationerna ska tillvarata 190 staters intressen. Det händer ju att man kommer fram till en resolution som har ett riktigt kraftfullt budskap, men innan den texten har godkänts av supermakterna har den blivit så urvattnad att den är verkningslös. När FN, den 8 november 1994, slog fast att det som hände i Rwanda var ett folkmord hade det gått fyra månader sedan franska trupper hade stoppat dödandet. FN gör inte sitt jobb.

Länge trodde jag på öga för öga, tand för tand, men nu vet jag att den bästa och enda lösningen heter förlåtelse. Människor handlar sällan av ren ondska men gör gärna som de flesta gör. Majoriteten har inte alltid rätt, men den är ändå majoriteten och den mänskliga naturen följer helst den – av rädsla och för att det kan kosta dig livet att höja din röst. De som riskerar livet för att rädda andra kan kallas hjältar, men alla de andra finns ju också här. Mitt mål med Hotel Rwanda Foundation är att hutuer och tutsier en dag ska kunna sitta vid samma bord och tala med varandra. Försoning är vad jag drömmer om.

HUANG MING

INGENJÖR & ENTREPRENÖR INOM SOLENERGI

”Jag drömmer fortfarande om att alla ska inse att det finns ett alternativ till kolkraftverken, en energikälla som gör att vi kan se den blå himlen.”

På sju år blev den kinesiska ekonomin tre gånger större. Den energi som krävdes skaffade man sig från kolkraftverk. Hälften av världens kol eldas upp i Kina och ut genom skorstenarna kommer små partiklar som är farliga att andas in. Högst 25 mikrogram per kubikmeter tål en människa, enligt WHO. Luften i Beijing innehöll 993 mikrogram per kubikmeter när smogen slog till senast. Varje år dör tvåtusen människor av smogen i den kinesiska huvudstaden. Lika höga halter av luftföroreningar rapporteras regelbundet från andra storstäder i landet, när luften inte går att andas och sikten är mindre än tio meter. Det är mot den bakgrunden vi ska se Huang Mings dröm om att alla kinesiska barn ska få leva under en blå himmel. Drömmen gjorde honom till en av världens ledande producenter av solenergi. Utanför staden Dezhou har han byggt sitt drömsamhälle, en Solar Valley där alla bostäder, kontor, fabriker, skolor, universitet, sporthallar och arenor drivs med solens kraft. Varje dag kommer tusentals besökare för att titta och inspireras.

Jag växte upp vid en stor sjö. Utsikten var vacker, vattnet klart och rent, landskapet grönt och himlen blå. När vi hade gift oss åkte jag och min hustru på smekmånad till ett annat ställe och jag fick en chock. Där var sjövattnet svart och stinkande, floden förorenad. Jag hämtade mig aldrig från den upplevelsen. När vår dotter kom till världen ett år senare och jag höll denna underbara lilla person i famnen, tänkte jag att om vi fortsätter på det här viset kommer hon aldrig att få se en blå himmel, andas frisk luft och bada i rena sjöar.

En av mina lärare på universitetet sa 1978, att om femtio år har vi gjort slut på alla våra naturresurser. Hon varnade och förmanade oss att hushålla, men innan min dotter föddes tänkte jag aldrig att det kunde ha något med mig att göra. Jag skulle ju vara över sjuttio år när det där hemska hände. Nu insåg jag att detta skulle bli vår dotters verklighet. Jag beslöt mig för att göra något.

Jag hade turen att komma över en bok om solenergi, skriven av en amerikansk professor. Den blev min introduktion till hur man förvandlar solljuset till el och värme. Jag bestämde mig för att byta karriär. Samtidigt hade jag ju en familj att försörja, så mellan 1987 och 1995 arbetade jag på Petroleuminstitutet i Dezhou på dagarna och forskade om solenergi på kvällar och nätter. Sedan var jag redo att grunda mitt eget företag Himin Solar.

Företaget skulle hjälpa mig att förverkliga drömmen om en blå himmel för alla. Jag har byggt och sålt miljontals kvadratmeter solpaneler, tjänat mycket pengar och blivit berömd över hela världen. För pengarna har jag byggt ännu fler solpaneler och nu bygger vi hela små städer som drivs med solenergi. Vi vill att fler människor ska använda solpaneler för att värma vatten, driva tv:n, värma upp huset.

Vi har ett team som konstruerar solhattar, solväskor, solleksaker och soldrivna vattenreningsaggregat. Jag känner mig verkligen stolt över vad vi har åstadkommit, men solenergin står fortfarande bara för en procent av Kinas energiförsörjning. Vi lever med denna fruktansvärda smog, dessa luftföroreningar och klimatförändringar.

Min dröm är långtifrån uppfylld, men jag drömmer fortfarande om att alla ska inse att det finns ett alternativ till kolkraftverken, en energikälla som gör att vi kan se den blå himlen.

Huang Ming, Kina, f. 1958. Ingenjör, politiker och entreprenör inom solenergi. Har skapat Solar Valley i Dezhou, Kina, som blivit ett föredöme inom internationellt miljöarbete. Har som politiker spelat en central roll i utvecklandet av förnybar energi i Kina. Tilldelades Right Livelihood Award 2011.

MUHAMMAD YUNUS

EKONOM & FREDSPRISTAGARE

*”Fattigdom skapas inte av fattiga människor.
Fattigdom är resultatet av brister i det system vi skapat.”*

Kvinnan som tillverkade möbler i Jobra, Bangladesh, betalade skyhöga ränta på lånet och fick sälja sina pallar billigt till ockraren. Muhammad Yunus, ekonomiprofessor vid Chittagong University, frågade hur mycket hon var skyldig. Fem taka, fick han veta. Omkring femtio öre i svenska kronor. Snart hittade han ytterligare fyrtiofå skuldlavare i byn, med en sammanlagd skuld på 856 taka. Yunus betalade dem fria och fick idén att grunda en bank för människor utan tillgångar. Fattigdom beror inte på de fattiga utan på ett systemfel i kapitalismen, menar Muhammad Yunus.

Kredit betyder förtroende. Ingen bank ville öppna dörren för de fattiga när jag lanserade idén om små lån som skulle hjälpa människor att starta sina egna verksamheter. Man behöver ju en dollar för att tjäna en dollar, ur tomma händer kan inget skapas. Jag ville låna ut denna första dollar som gav den fattige möjligheten att tjäna fler och på så sätt ta sig ur sin fattigdom.

Bybanken kallade vi den, Grameen Bank på bengali. Det var 1976. Idag har vi åtta miljoner låntagare i Bangladesh; 97 procent av dem är kvinnor, 98 procent sköter sina återbetalningar perfekt – trots att en traditionell bank inte skulle anse dem kreditvärldiga. Vår bank bygger på förtroende. Pengarna som vi lånar ut har låntagarna satt in, därför behöver vi inga bankjurister. Grameen är nog världens enda juristfria bank.

Fattigdom skapas inte av fattiga människor. Fattigdom är resultatet av brister i det system vi skapat. Nästan två tredjedelar av världens befolkning är chanslösa i en vanlig bank. Grameen Bank visade att det är möjligt att låna ut pengar till de fattigaste och dessutom göra det med lönsamhet. Lönsamhet för mig är att ta människor ur fattigdom. Jag drömmer om en värld där fattigdomen bara finns på museer, dit man kan gå och se hur människor hade det förr.

När jag hade börjat med mikrolån gick jag hem till många fattiga familjer. Då fick jag veta att barnen inte kunde se efter det att solen gått ner. Det förbryllade mig och jag undrade vad det var för mystisk sjukdom. Ett par läkare som jag frågade berättade att det kallas nattblindhet. Man förlorar sitt mörkerseende och kan bli helt blind till slut. Orsaken är A-vitaminbrist och boten är vitaminer, antingen i pillerform eller genom att äta mer grönsaker. Piller kändes inte som en hållbar lösning, men att odla grönsaker borde inte vara så svårt. Så vi startade ett företag som sålde fröpsår för en penny styck och det blev en succé. Människorna älskade sina hemodlade grönsaker. Till slut var vi den största fröleverantören i Bangladesh. Och nattblindheten försvann. Socialt företagande kallas sådant.

Den största svagheten i kapitalismen är att den förutsätter att alla människor drivs av själviska intressen. Men vi är faktiskt beredda att hjälpa andra utan att göra vinst på det själva. Ur den insikten föds det sociala företagandet.

Muhammad Yunus, Bangladesh, f. 1940. Ekonom, bankman och social entreprenör. Grundade 1976 Grameen Bank och mikroredrickonceptet i syfte att ge fattiga människor mikrolån till eget företagande och försörjning. Tilldelades Nobels fredspris 2006 och Amerikanska Presidentens frihetsmedalj 2009.

VIGDÍS FINNBOGADÓTTIR

POLITIKER & ISLANDS PRESIDENT 1980–1996

”Arbetslivet fungerar inte utan kvinnor. Det bevisade vi när alla Islands kvinnor strejkade och banker, butiker och fabriker var tvungna att hålla stängt.”

Den 24 oktober 1975 vägrade Vigdís Finnbogadóttir, konstnärlig ledare för Stadsteatern Íðnó i Reykjavík, att gå till jobbet. Hon var i gott sällskap. Mer än 90 procent av Islands kvinnor hade beslutat sig för att denna dag vägra arbeta, laga mat och passa sina barn. Nästan tio månader av FN:s internationella kvinnoår hade gått, men någon skillnad hade inte märkts. Fortfarande förväntades kvinnorna ta hand om hem och barn och i arbetslivet fick de hålla till godo med 36 procent lägre lön för sitt arbete än vad männen hade, även om de slet precis lika hårt. Kvinnornas generalstrejk på Island varade bara en dag. För landets gatuköksinnehavare fick den märkbara följden på kort sikt, eftersom Islands familjefäder redan framemot eftermiddagen hade köpt upp de varma korvarna och annan färdiglagad mat. För landet som helhet märktes effekten långsiktigt, eftersom de strejkande kvinnorna på sitt stormöte i Reykjavík bestämde att Islands nästa president måste vara en kvinna. Deras blickar föll på teaterchefen. Hon ställde upp. Så kom det sig att Vigdís Finnbogadóttir fem år senare blev världens första demokratiskt valda kvinnliga statsöverhuvud.

Vi har jobbat hårt för att kvinnor ska vara en naturlig del av arbetslivet, oavsett om det är på en bank eller i en fabrik. För arbetslivet fungerar inte utan kvinnor. Det bevisade vi när alla Islands kvinnor strejkade och banker, butiker och fabriker var tvungna att hålla stängt. Samhället fungerar inte utan kvinnors insatser, på samma sätt som det inte kan fungera utan mäns. Genom texter, dikter och berättelser om strejken har hela samfundet blivit medvetet om att samhället inte fungerar utan kvinnors insatser.

Det är intressant att både män och kvinnor har kommit med ursäkter för att samhället inte är jämställt, men jag tröstar mig med att jag, och många andra, vet hur det faktiskt ligger till. När jag blev vald var det väldigt otraditionellt med en kvinnlig president och jag lärde mig fort att en kvinna måste stå på sig för att inte bli trampad på. Det var svårt ibland, men det gjorde mig mer säker på att ta kampen, inte bara för mig själv utan för alla andra kvinnor, speciellt yngre generationer. Jag ville att kvinnor skulle ha samma rättigheter och samma möjligheter som män. Och jag ser mitt presidentskap som en naturlig fortsättning på kvinnorörelsen.

Den nya kvinnorörelsen har utgångspunkt i omfattande samhällsförändringar, och det var dessa förändringar som gjorde det möjligt för mig att bli vald till president. Jag såg mig själv som en entreprenör för folket. Jag ville representera de radikala förändringar som krävdes. Om vi ser tillbaka på när jag ställde upp i valet kan vi verkligen tala om en kamp. I början när jag ställde upp blev jag besviken på resultatet, men jag insåg efter hand att det var ett fantastiskt resultat för en kvinna då.

Än idag är jag oerhört stolt över mina landsmän som stöttade mig och röstade på mig, att de hade modet att som första land i världen rösta fram en kvinnlig president. Som min väninna i det norska parlamentet en gång sa krävs det både män och kvinnor som röstar för att nå jämställdhet, det handlar om samarbete. Kvinnors ställning i samhället är inte bara en fråga för kvinnor. Det handlar om att män och kvinnor ska uppnå livskvalitet och att båda könen ska erkännas i samhället.

Vigdís Finnbogadóttir, Island, f. 1930. Politiker. Islands president 1980–1996. Europas första kvinnliga president och världens första demokratiskt valda kvinnliga statsöverhuvud. UNESCO Goodwill-ambassadör sedan 1998. Mottagit bland annat The International Leadership Living Legacy Award 1990.

AMOS OZ

FÖRFATTARE & FREDSAKTIVIST

”Kompromissen är aldrig en populär lösning, vare sig i privatlivet eller i internationella konflikter, men den är lösningen.”

”Judar, stick till Palestina!” stod det på husväggar i Europa när Yehuda Klausner växte upp på 1920-talet. ”Judar, ut ur Palestina!” stod det när han återvände femtio år senare. ”British, go home!” skrek Klausners son Amos när han kastade sten mot de brittiska soldaterna i Jerusalem på 1940-talet. Nu, sjuttio år senare, säger han i stället: ”Make peace, not love!” Israels mest berömda författare, Amos Oz, vet hur en fanatiker tänker, eftersom han själv har varit en. Men han vet också hur man botar fanatism.

Fanatikern är ett vandrande utropstecken. Han har enkla svar på alla vår tids komplicerade frågor. Ofta kan han formulera svaren i en enda mening. Våldigt ofta är de fulla av hat mot människor som anses annorlunda. Fanatismen är äldre än islam, kristendom och judendom, äldre än alla stater, regimer och politiska system, äldre än någon ideologi eller tro. Den är oturligt nog en ständigt närvarande komponent i den mänskliga naturen, en ond gen om du så vill.

Jag har aldrig sett en fanatiker med sinne för humor och aldrig sett en människa med humor bli fanatiker. Om jag kunde förpacka små doser av humor i kapslar, få många människor att svälja dem och på det sättet få dem att bli immuna mot fanatism skulle jag få Nobelpriset i medicin. Kanske fredspriset också.

Jag är född i Jerusalem. Där finns det gott om fanatiker. Som liten var jag en av dem. Jag blev så fruktansvärt arg när de brittiska soldaterna kallade min pappa för judejävvel. Redan som fyra-åring fick jag veta vad de tyska nazisterna hade gjort med våra släktingar i Europa. Jag har nog varit politiskt medveten sedan dess, men jag insåg snart att fanatism och hat är mänsklighetens alla värsta fiender.

När jag myntade frasen ’Make peace, not love’ var det naturligtvis inte ett angrepp mot begreppet kärlek. Det är fredsrörelsens slogan från 1960-talet jag kritiserar: ’Make love, not war.’ Fred är motsatsen till krig, inte kärlek. Kärlek är våldigt, våldigt sällsynt. De människor jag känner är i regel kapabla att älska fem till femton människor, eller något i den stilen. Kärleken är intim och privat.

Jag tror på freden. Om du frågar mig om det någonsin kommer att bli fred mellan israeler och palestinier blir svaret ja. I Mellanöstern betyder ’någonsin’ vad som helst mellan sex månader och trettio år, men det är klart att konflikten kommer att lösas. Det finns till och med ett svar på frågan om hur den kommer att lösas. De alla flesta, både israeler och palestinier, känner till svaret. Även de som inte gillar svaret känner till det. Det är kompromiss. Kompromissen är aldrig en populär lösning, vare sig i privatlivet eller i internationella konflikter, men den är lösningen.

Det land vi kallar Israel, och som palestinierna kallar Palestina, är mindre än Danmark. Det är ett mycket litet hus. Palestinierna tänker inte lämna huset, för de har ingen annanstans att ta vägen. De israeliska judarna tänker inte lämna det, för de har heller ingen annanstans att ta vägen. Alltså måste vi bygga om denna bostad till ett tvåfamiljshus. Jag tror inte att israeler och palestinier kommer att älska varandra i första taget, men vi kan lära oss att leva i fred i ett hus som är uppdelat i två bostäder. Det finns ingen annan lösning, inget annat svar.

Amos Oz, Israel, f. 1939. Författare, fredsaktivist och professor i litteratur. Stred i sexdagskriget 1967 och Yom Kippur-kriget 1973. Nu fredsaktivist och stark förspårare för en tvåstatslösning i den israelisk-palestinska konflikten. Mottagit bland annat Goethepriset 2005 och Franz Kafkapriset 2013.

GLORIA RAY KARLMARK

KEMIST & MATEMATIKER

| 101

”När en vit flicka kom fram öppnade sig muren av soldater för henne, men när jag försökte hänga på slöt den sig igen.”

Gloria Ray var glad över att äntligen få börja skolan. Synd bara att det behövdes elvtusen femhundra soldater för att hon skulle kunna komma dit. Egentligen såg människor-na utanför Central High School ganska trevliga ut i sina fräscha sommarklänningar och ljusa kostymer. Men de skrek: ”Inga nigrer i vår skola! Stick hem era svarta horungar!” Det var den 24 september 1957. I tre år hade myndigheterna i Arkansas förhålat verk-ställandet av Högsta domstolens beslut att segregation i skolan stred mot USA:s kon-stitution, att svarta barn hade rätt att gå i de vitas skolor. Det fanns helt enkelt inga vita skolor mer. Gloria Ray beströmde sig för Central High School i Little Rock, känd som delstatens bästa. När hon och hennes åtta vänner skulle börja höstterminen stod en folk-massa och skrek åt dem: ”Här kommer nigrerna! Ta fast dem! Lynchademi!” Guver-nören hade kallat in nationalgardet för att stoppa de svarta barnen. För deras egen säker-het, påstod han. Annars skulle blod flyta. Hela världen följde dramat i Little Rock. När de vitas upplopp hade pågått i tre veckor skulle de nio svarta barnen äntligen få börja. Dagen före hade USA:s president Dwight Eisenhower tagit befälet över nationalgardet i Arkansas och gett soldaterna motsatt order: att skydda barnen på deras skolväg. För säkerhets skull skickade presidenten även fallskärmsoldater till Little Rock. Några av dem eskorterade barnen in i skolbyggnaden. ”Nigrerna har kommit in i skolan!” skrek människorna därute. Barnen blev slagna och trakasserade trots att de hade var sin soldat till skydd under lektionerna och rasterna. Little Rock Nine höll ut. När läsåret var över stängde guvernören alla skolor i Arkansas bara för att slippa de svarta barnen, men tvinga-des öppna dem igen.

Min barndom slutade när jag var fjorton år. I och med händelserna i Central High School upphörde vi att vara barn och förvandlades till en princip. Vi hade gett oss själva ett uppdrag och det var bara att fixa det. Som ett bidrag till nationen.

Jag såg verkligen fram emot att få börja i den där skolan och när jag gick dit för att registrera mig i augusti var det inga problem, ingen försökte hindra mig. När terminen skulle börja stod soldaterna där och sa stopp. Det finns bilder på mig från den dagen, det syns på mitt ansikte att jag inte fattar vad det är som händer. När en vit flicka kom fram öppnade sig muren av soldater för henne, men när jag försökte hänga på slöt den sig igen.

I den tidens USA kallades vi för negrer och det var väldigt tydligt utsagt vad negrer fick och inte fick göra. Vilka bänkar vi fick sitta på och vilka vattenfontäner vi fick dricka ur. Det var precis som trafikregler med den skillnaden att de här reglerna var helt meningslösa. Det var ju ingen skillnad på oss och de andra. Jag kände att det var min plikt att inte bli en annan – att stå för allas lika rättigheter, att hålla ut varje dag i Central High School.

Det var inte lätt för oss nio och våra föräldrar. Min mamma förlorade jobbet på grund av det där, det gjorde alla föräldrar som hade ett jobb att förlora. Men vi hade konstitutionen, Högsta domstolen och Förenta staternas president bakom oss, så vi kände att vi måste genomföra detta och skaffa oss den utbildning vi hade rätt till.

Jag har berättat om detta många gånger. När jag ser mig omkring idag och ser problemen i USA och världen, tänker jag: Vad har vi egentligen lärt oss?

Gloria Ray Karlmark, USA, f. 1942. Kemist och matematiker. En av ungdomarna i Little Rock Nine, som utmanade det rasistiska skolsystemet i USA på 1950-talet och bidrog till att förändra det. Medlemmar i Little Rock Nine tilldelades 1999 Congressional Gold Medal av president Bill Clinton.

MAJA LUNDQVIST

MEMBER I PLAN INTERNATIONALS UNGDOMSRÅD

”Det jag kommer ihåg mest är barnens ögon, hur de tindrade av spänning och glädje över att få ett enda paket.”

Pojken stod ensam i trängseln på Santanders järnvägsstation med en skylt runt halsen. ”Detta är José. Jag är hans far. När Santander faller kommer jag att bli skjuten. Du som funner min son, ta hand om honom för min skull.” Det var en sommar dag 1937. Falangisterna höll på att vinna det spanska inbördeskriget. Den brittiske journalisten John Langdon-Davies fick syn på sexårige José i den panikslagna folkmassan, läste lappen och beslöt sig för att göra som fadern önskat. Det blev startpunkten för det som idag är Plan International, en organisation som hjälper utsatta barn och vars grundläggande idé är den personliga relationen mellan givare och mottagare. Idag är organisationen aktiv i sjuttio länder. En av Plans svenska aktivister är Maja Lundqvist från Torsby. Flickan satt ensam vid ett bord i Stjerneskolans stökiga matsal. Hon kom från Afghanistan och hade inte varit länge i Torsby. Maja Lundqvist tog sin lunchbricka och satte sig hos henne ...

Hon kunde inte så mycket svenska, men jag satt där och log mot henne, frågade hur hon mädde och vilken klass hon gick i. Hon blev jätteglad. Många tror att de nyanlända inte förstår något och att det blir obekvämt att prata med dem, men så länge man är tydlig går det bra. Ofta räcker det med att le eller bara säga hej. Hur ska de lära sig svenska om ingen pratar med dem?

Det är klart att vi fick blickar där i matsalen, men för mig är det enkelt. Jag sätter mig vid någon som är ensam, om personen är svensk eller inte spelar ingen roll. Eftersom det kommer många flyktingar till Torsby, och jag pratar med dem och får höra deras berättelser, blir jag ännu mer intresserad och insatt i ämnet. Jag har varit med och startat en integrationsgrupp och är aktiv i ungdomsrådet i Torsby kommun. Vi ska föra fram ungdomars syn på saker och ting.

Min mamma är god man till två barn som inte kan så mycket svenska. De har rest över havet i gummibåt och berättat om det. När jag hör alla dessa historier från människor som klarat sig och kommit hit blir jag tårögd och glad för att mina föräldrar lever och för att jag är född i Sverige. I julen var jag med i ett projekt där vi samlade in presenter. Vi fick nog in tvåhundra paket. Mamma och jag klädde ut oss till tomtar och delade ut paketen på asylboendet.

Det jag kommer ihåg mest är barnens ögon, hur de tindrade av spänning och glädje över att få ett enda paket. Jag är en del av Plans ungdomsråd. Vi ger ungdomsperspektiv på saker som Plan jobbar med, som till exempel barns rättigheter. Arbetet med Plan har lärt mig jättemycket. Jag har alltid varit intresserad av hur världen ser ut och jag vill kunna vara med och påverka. Eftersom jag är engagerad i Plan tror nog många hemma i Torsby att jag tänker att jag är bättre än de. Jag ställer mig ofta upp och säger ifrån och vet att jag kan få mycket skit för att jag är med i den här grejen. Visst kan jag vara stark, men innerst inne är jag ganska svag när det gäller. Som när jag satte mig bredvid flickan i matsalen. Det är klart att jag är lite rädd för vad som kan hända, men jag gör det ändå.

Maja Lundqvist, Sverige, f. 1999. Läser samhällsprogrammet på gymnasiet och arbetar ideellt med ungdomsfrågor för Torsby kommun. Är engagerad i en integrationsgrupp som bland annat arbetar för att sprida glädje på flyktingboenden i Värmland. Valdes 2015 in i Plan Internationals svenska ungdomsråd.

SHORNA SHAHIDA AKTER

BARNRÄTTSAKTIVIST

”Somliga föräldrar vill ju inte lyssna och känner att de måste gifta bort sina småflickor eftersom de inte har några pengar.”

”Om du envisas går jag till polisen”, sa flickan till slut och spände ögonen i sin far. Han gav henne en ilsken blick tillbaka. Vartför hade just han, av alla pappor i Gazipur, fått en så bråkig dotter? Hon menade allvar och till slut gav han upp. Fjortonåriga Shorna skulle inte tvingas gifta sig. Årminstone inte just nu. Så inledde Shorna Shahida Akter sin verksamhet som wedding buster. Vad menade hon med att hon skulle gå till polisen? Jo, i Bangladesh får ingen flicka gifta sig förrän hon fyllt arton år. Ändå är barnäktenskap det normala. Två av tre minderåriga flickor tvingas gifta sig, tre av tio innan de fyllt femton. Ju yngre brud, desto mindre hemgift. Dessutom blir det en mun mindre att mätta, en tonåring mindre att försörja. Barn får inte tvingas att gifta sig, de har rätt att gå i skolan, säger Shorna Shahida Akter varje gång hon besöker en familj med en dotter som hotas av ett påtvingat giftermål. Ibland låter föräldrarna sig övertalas.

Det är ofta fattigdomen som leder till att små flickor tvingas gifta sig. När familjerna inte har pengar att försörja sina barn gifter de bort dem. Eftersom flickor som är gifta inte får gå i skolan får de ingen utbildning. Flera barnäktenskap har jag lyckats stoppa, men ofta misslyckas jag. Somliga föräldrar vill ju inte lyssna och känner att de måste gifta bort sina småflickor eftersom de inte har några pengar.

Ju äldre bruden är, desto större hemgift måste föräldrarna betala till brudgummens familj. Det spelar ingen roll om hon har utbildning. Därför blir flickor i fattiga familjer bortgifta, tvingas sluta skolan och berövas sina liv. De svävar rent bokstavligen i fara eftersom en graviditet är mycket mer riskfylld för ett barn än för en vuxen.

Utbildning och kunskap är det bästa medlet mot barnäktenskap. När jag var fjorton och mina föräldrar bestämde att jag skulle gifta mig, var jag redan medlem i en barnorganisation, knuten till Plan Bangladesh. Jag visste vilka rättigheter barn har och sa nej till min familj. Det är fel att gifta sig med ett barn, höll jag fast. Jag ville studera. Vi bråkade dag efter dag, men till slut gav de med sig. Två år senare ville de tvinga mig igen. Inte förrän jag hade hotat att gå till både polisen och regeringen ställde de in bröllopet.

Idag läser jag på universitetet i Gazipur, men arbetar också med läxhjälp på mornar och kvällar för att dra in pengar till min familj. Jag är även ordförande i en organisation som arbetar för att stoppa barnäktenskap. Så snart vi får veta att en flicka i någon av byarna i närheten hotas av giftermål gör vi hembesök hos familjen. Vi kan också ta kontakt med skolan, prata med lärarna, människor i kommunen och polisen.

Jag har blivit ganska känd för det här nu och vid det här laget tycker min egen familj att jag gör det rätta. Min pappa har sagt att han är stolt över mig, att han inser att det var fel att försöka tvinga mig till äktenskap och att han har förstått att utbildning är något viktigt – även för flickor.

TUTU ALICANTE

JURIST & KORRUPTIONSMOTSTÅNDARE

”Korruptionen genomsyrar varenda vrå av det offentliga livet.”

Om inkomsterna fördelades rättvist skulle medborgarna vara rikare än både japaner och fransmän, men de flesta har inte mer än en dollar om dagen att leva på. I Ekvatorialguinea tar presidenten och hans vänner hand om oljepengarna. Få statschefer har så mycket att röra sig med som Teodoro Obiang Nguema Mbasogo. Från sin exil på andra sidan Atlanten kämpar det natursköna landet på Afrikas västkust. Från sin exil på andra sidan Atlanten kämpar juristen Tutu Alicante för att världen ska reagera, men hans hemland är litet och där finns så mycket pengar att tjäna för den som blundar. Polisen kan stoppa dig var som helst. ”Får vi se på körkortet!” säger de. ”Varför behöver jag ett körkort, jag promenerar ju”, svarar man, men tar fram kortet. ”Det här körkortet ser inte riktigt ut. Var är er födelseattest?” Man undrar varför man skulle gå omkring på stan med sin födelseattest. ”Okej, i så fall måste ni betala.” Till slut låter de dig gå, efter att du har gett dem femhundra francs. Det är ungefär en dollar och räcker till en öl. Jag har blivit stoppad av trafikpoliser som har frågat så direkt: ”Var är mina ölpengar?”

Så går det i ett land som inte betalar polisen ordentliga löner och där korruptionen genomsyrar varenda vrå av det offentliga livet. Du kan köra på en annan bil och olyckan är ditt fel, men om du har mer pengar än den andre föraren blir felet hans. Du behöver ett körkort och går till polisstationen, men om du inte har pengar att muta med får du aldrig något körkort. Du har landat i huvudstaden Malabo och ska flyga vidare till Bata, men planet lyfter utan dig för någon som hade mer pengar än du köpte din plats. Du kan vara sjuk så att du håller på att dö, men om du inte har pengar att betala sjuksköterskan med får du ingen injektion. Min syster Chicitina dog på ett sjukhus. Hon var nitton år och gravid. Plösligt blev hon dålig. Pappa körde henne till sjukhuset, men där fanns varken läkare eller elektricitet så hon förblödde på en brits i korridoren. Ekvatorialguinea skulle ha råd att skaffa sig världens bästa sjukvård, men pengarna försvinner till presidentens konton utomlands och till oljebolagen.

Varför vet hela världen hur det går till i diktaturens Zimbabwe men nästan ingen vad som pågår i Ekvatorialguinea? Jo, i Zimbabwe finns det inga resurser som den rika världen kan profitera på. Pengarna i Ekvatorialguinea kommer från olja. Vem producerar oljan? USA. President Obama kallade president Obiang för sin gode vän. Om USA inte hade utvunnit oljan skulle världen ha vetat mycket mer om vad som händer.

Det är oljebolagen som skapar förutsättningarna för korruptionen och förtrycket i Ekvatorialguinea. Med oljepengarna kan presidenten köpa politiker, journalister och andra regeringar. Det var med köpta röster som Teodoro Obiang Nguema Mbasogo blev ordförande i Afrikanska Unionen 2011. Min organisation EG Justice driver flera juridiska processer på olika håll i världen, både mot regimens brott mot mänskliga rättigheter och mot presidentens stöld av landets pengar. Om jag återvände hem nu skulle jag utan tvekan bli gripen, torterad och troligtvis dödad.

En bra sak är att jag har ett amerikanskt pass. Om de bara torterade mig och satte mig i fängelse skulle den amerikanske ambassadören kanske kunna få ut mig.

URMILA CHAUDHARY

MÄNNISKORÄTTSAKTIVIST

”Någon direkt ögonkontakt med mina ägare hade jag aldrig under de elva år jag var i deras hem.”

Urmila Chaudhary var fem år när en man i elegant kostym och solglasögon kom till byn och gav hennes föräldrar ett erbjudande de inte kunde motstå. Fadern hade skulder. Främlingen, en advokat från Katmandu, bjöd honom fyrtusen rupier (motsvarande cirka 500 kr) för hans yngsta dotter. Så blev Urmila slav. Det skulle dröja elva år innan hon släpptes ut ur den främmande familjens hem. Tharufolket var länge de enda som kunde leva i Nepals sumpiga men bördiga västliga provinser. Tack vare DDT blev man på 1950-talet av med malariamyggorna och tharuernas land kunde exploateras. Främmande her- rar krävde arrende av småbrukarna, som hamnade i skuld. Så uppstod det system som kallades kamlari och innebar att tharu-småflickor såldes som arbetskraft. När Urmila Chaudhary återsåg sina föräldrar hade hon fyllt sju ton år och kunde börja skolan. Då beslöt hon sig för att arbeta för sina tusentals medsysrars befrielse. Våren 2013 dog en tolvårig flicka som hette Srijana och som arbetat hos en av Katmandus finaste familjer. Det var självmord, sa de. Srijana hade fått tillstånd att gå i skolan, men där mödde hon så dåligt att hon i förtvivelan hällde bensin över sig och tände på. Enligt läraren var Srijana en av de bästa eleverna, trots att hon varje morgon kom till skolan med blåmärken och sår. Urmila Chaudhary krävde att dödsfallet skulle utredas. Hon samlade andra före detta kamlarflickor och demonstrerade i Katmandu. De blev slagna av polisen, men protesterade igen och sattes i arrest. Till slut väckte de ändå så mycket uppmärksamhet att Nepals regering tvingades lova att utreda Srijanas död. Den 27 juni 2013 förbjöds kamlari.

Jag gjorde allting i hushållet: lagade mat, städade, tvättade, hämtade vatten och passade barnen som inte var mycket yngre än jag själv. Varje dag följde jag dem till skolan, och när de gick in i klassrummet stod jag kvar utanför. Min stora dröm var att få gå i skolan. Jag ville också läsa böcker, ha en skoluniform och komma hem med fina betyg som barnen i familjen gjorde. När de satte sig för att göra läxor var jag tvungen att sätta fram mat åt dem, eftersom jag var deras slav. Jag bodde på golvet i en skrubbd bakom köket.

De hade en hund som de matade med cornflakes. Så fin mat fick inte jag. På min tallrik hamnade bara de matrester som hade ruttnat. Om jag försökte ta något annat eller gjorde något de tyckte var fel, hällde de hett vatten på mig. Någon direkt ögonkontakt med mina ägare hade jag aldrig under de elva år jag var i deras hem.

Jag drömde aldrig om sådana saker som att få fina leksaker, eller att gå ut i parken och leka, faktiskt inte ens om att bli fri från slavarbetet. Jag ville träffa mina föräldrar. När jag till slut blev fri, den första januari 2007, var det som ett mirakel. En organisation som heter Nepal Youth Foundation drev kampanj för att befria kamlari och plötsligt var jag fri att gå.

Jag var sju ton år när jag kunde börja skolan. Nu har jag arbetat mig upp till tolfte klass. Samtidigt är jag distriktsordförande i en organisation som hjälper frigivna slavar, Freed Kamlari Development Forum. Jag är även ambassadör för ett projekt som heter Because I am a Girl. Vi jobbar mycket för att avskaffa barnnäktenskap inom tharu och få till uppgörelser mellan skuldslavar och deras fordringsägare. Min stora dröm är att bli advokat. Det finns så mycket att göra.

Urmila Chaudhary, Nepal, f. 1991. Människorätsaktivist. Sålades till slaveri som femåring i enlighet med samhällssystemet kamlari. Har sedan frigivningen kämpat för att avskaffa systemet. Valdes 2007 som första ledare till Common Forum for Kamlari Freedom.

Utställningen We Have A Dream visas på följande platser:

Fotografiska, Stockholm: 9 december 2016 – 19 februari 2017

Lunds Konsthall, Lund: 18 mars – 7 maj 2017

Västerbottens Museum, Umeå: 22 maj – 1 oktober 2017

Jönköpings Läns Museum, Jönköping: 14 oktober 2017 – 14 januari 2018

Värmlands Läns Museum, Karlstad: 2 februari – 29 april 2018

Göteborgs Stadsmuseum, Göteborg: 12 maj – 14 oktober 2018

Boken We Have A Dream ges ut på bokförlaget Max Ström.

Fotografierna är tagna av Albert Wiking.

Intervjuerna är gjorda av Oscar Edlund.

Texterna är skrivna av Daniel Rydén.

För mer info:

Hemsida: wehaveadream.se

Facebook: We Have A Dream

Instagram: [wehaveadream.foundation](https://www.instagram.com/wehaveadream.foundation)

[#wehaveadream](https://www.instagram.com/wehaveadream)